

712

**ÄIDIN AIEMMAN MASENNUKSEN HEIJASTUMINEN LASTEN
KÄYTTÄYTYMISEN ARVIOINTIIN**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Psykologian laitos
PL 35
40351 Jyväskylä

Pro gradu -tutkielma
Laura Knuutila
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
syksy 1997

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	1
1. JOHDANTO	2
1. 1. Äidin masennuksen heijastuminen lapsen arviointiin	2
1. 2. Masentuneisuuteen liittyvien riskitekijöiden vaikutus lapsen arviointiin.....	6
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	9
2. 1. Osanottajat	9
2. 2. Tutkimusmenetelmät.....	9
2. 3. Muuttajat.....	11
2. 4. Aineiston analysointi.....	15
3. TULOKSET	17
3. 1. Aineiston kuvaus.....	17
3. 2. Lapsen käyttäytymisarviointien vertailut äidin masennuksen ja vanhemman tyytymättömyyden suhteen	22
4. POHDINTA	41
LÄHTEET	46

LIITE 1.

LIITE 2.

TIIVISTELMÄ

Äidin aiemman masennuksen heijastuminen lasten käyttäytymisen arviointiin

Tekijä: Laura Knuutila

Ohjaaja: Akatemiaprofessori Lea Pulkkinen

Psykologian pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos

Syksy 1997

50 sivua

Tutkimuksen päämääränä oli tarkastella sekä äidin masennuksen että vanhempien perhe-elämään tyytymättömyyden vaikutusta lapsen arviointiin. Tutkimuslähteenä oli amerikkalais-suomalaisen Kaksostutkimuksen aineisto vuoden 1994 osalta. Tutkimuksessa käytettiin tietoja, jotka oli koottu haastattelun, kyselylomakkeen ja osanottajien arviointien pohjalta. Tilastollisten menetelmien myötä saadut tutkimustulokset osoittivat ensinnäkin, että äidin masennus ei heijastu vanhemman arviointiin vääristävästi vaan itseasiassa saattaa edesauttaa lapsen depressiivisyyden tarkempaa havainnointia. Toiseksi todettiin, että vanhemman tyytymättömyys ilmeni erityisesti masennusjakson kokeneiden äitien lapsia koskevissa vanhemman, opettajan ja toverien arvioinneissa. Lisäksi tulokset viittasivat siihen, että aiemmin masentuneiden äitien tyytymättömyyden voimistuminen voi johtaa lapsen aggressiivisuuden korostamiseen.

Vanhemman tyytymättömyyden voimistuminen ilmeni masentuneiden äitien lapsia koskevissa arvioinneissa sosiaalisen käyttäytymisen häiriintymisenä. Tähän eivät viitanneet ainoastaan vain vanhempien arvioinnit vaan myös sekä opettajan että toverien arvioinneissa tuli esiin, että lapsen ongelmaisuus lisääntyi vanhemman tyytymättömyyden voimistuessa. Arviointien perusteella vanhemman tyytymättömyys liittyi lapsen aikuisiin kohdistaman aggressiivisuuden ja sisäänpäin kääntyneiden käyttäytymishäiriöiden lisääntymiseen. Sitävastoin lapsen ylivilkkauteen liittyvät häiriöt, konstruktiiivinen prososiaalisuus ja suosio vähenivät vanhemman perheeseen liittyvän tyytymättömyyden kasvaessa.

Lisäksi tutkimuksen perusteella todettiin, etteivät masennusjakson kokeneet äidit ja heidän puolisonsa välttämättä havaitse sitä, missä määrin äidin masennus on heikentänyt lapsen hyvinvointia. Sitävastoin opettajat ja toverit olivat paljon herkempiä huomioimaan äidin masennuksen vaikutuksia lapsen käyttäytymiseen. Tällöin erityisesti äidin masennuksen puhkeamisajankohdan nykyisemmyys ja masennuksen toistuminen selittivät lapsen sisäänpäin kääntyneiden käyttäytymishäiriöiden ja mukautuvuuden lisääntymistä, kuin myös konstruktiiivisen prososiaalisuuden vähenemistä.

1. JOHDANTO

1.1. Äidin masennuksen heijastuminen lapsen arviointiin

Lapsen sosiaalista kehitystä tutkittaessa saadaan usein tietoa lapsen käyttäytymisestä vanhemmilta. Tutkimustulosten luotettavuutta arvioitaessa on pohdittu sitä, missä määrin äidin masennus saattaa vaikuttaa hänen tekemäänsä lapsen käyttäytymisen arviointiin. Tutkimukset ovat tuottaneet keskenään ristiriitaista tietoa ja lisäksi on yhä selvittämättä se mahdollisuus, että äidin masennus saattaa vaikuttaa arviointiin myös muiden tekijöiden ohella. Tässä tutkimuksessa äidin aiemman masentuneisuuden oletettiin heijastuvan vanhemman tekemään lapsen arviointiin. Äidin masennuksen arveltiin myös johtavan molempien vanhempien kohdalla perheeseen liittyvän tyytyväisyyden tunteen vähenemiseen. Tyytymättömyyden uskottiin edelleen myötävaikuttavan kielteisempien arviointien antamiseen.

Useimpien tutkimusten mukaan vanhemman masennus on huomattava riskitekijä lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Masentuneiden vanhempien lapsista tehdyt käyttäymishäiriöiden tutkimukset ovat usein erityisesti pienten lasten kohdalla luottaneet äideiltä saatujen raporttien todenmukaisuuteen (esim. Fendrich, Warner & Weissman, 1990; Radke-Yarrow ym., 1993). Näin muodostuneen yleisvaikutelman mukaan lapset ovat äidin masennuksen syvyydestä riippuen muita lapsia riskialttiimpia moninaisten ongelmien kehittymiselle (Cummings & Davies, 1994; Gelfand & Teti, 1990). Toisaalta on esitetty myös tästä poikkeavia tuloksia, joiden mukaan vanhemman masennus voi olla esimerkiksi yhteydessä lapsen prososiaalisempaan käyttäytymiseen (Johnston & Pelham; 1990; Radke-Yarrow ym., 1994).

Tutkimustulosten luotettavuutta tarkasteltaessa on havaittu eri arvioitsijoiden antamien lausuntojen välillä eroja. Masentuneet äidit ovat yleensä antaneet lapsistaan muita arvioitsijoita kielteisempiä arviointeja, mikä on herättänyt keskustelua siitä, että masennus saattaisi vääristää vanhemman arviointia kielteiseen suuntaan. Tämä on puolestaan johtanut lasta koskevien käsitysten tutkimukseen.

Vanhemman lapsesta muodostamia käsityksiä kartoittaneet tutkimukset jakautuvat tarkastelunsa kohteen myötä kolmeen eri suuntaukseen. Ensinnäkin osa tutkimuksista on pyrkinyt kuvitteellisten tapahtumakuvausten avulla hahmottamaan vanhempien sosiaalis-kognitiivisia tulkintatyyliä, jotka koostuvat lapsen käyttäytymisen syistä, yleistyvyyttä ja pysyvyyttä koskevista määritelmistä eli attribuutioista (Miller, 1995). Toiseksi, lapsen käyttäytymisen ja hyvinvoinnin tutkimuksissa on tarkasteltu vanhemman lapsesta tekemiä käyttäytymisarviointeja (mm. Fendrich, Warner & Weissman, 1990; Radke-Yarrow,

Nottelmann, Martinez, Fox & Belmont, 1993). Kolmanneksi, tutkimuksissa ilmenneet erot eri arvioitsijoiden raporttien välillä ovat johtaneet varsinaisiin arviointien luotettavuuden tutkimuksiin (Faraone ym., 1995; Richters & Pellegrin, 1989), joissa on tarkasteltu sekä vanhempien arviointikykyä yleensä että masennuksen vaikutuksia arviointiin.

Arvioinnin eri puoliin keskittyneiden tutkimusten tulokset eivät ole täysin rinnastettavissa keskenään. Kuviteltujen tapahtumien myötä lapsesta syntyneet määritelmät ja niiden taustalta löytyvä tulkintatyö eivät välttämättä johda siihen, että vanhempi arvioisi lapsensa todellisia piirteitä tietyllä tavalla. Esimerkiksi; jos vanhemman tehtävänä on kuvitella lapsensa kokevan kielteisiä tapahtumia, ja jos hän toistuvasti olettaa tapahtumien johtuvan lapsesta itsestään (negatiivinen vääristäminen), ei sen perusteella voida kuitenkaan osoittaa hänen arvioivan lapsella myös todellisuudessa olevan kuviteltuihin tapahtumiin liittyviä käyttäytymispiirteitä eikä hänen myöskään voida osoittaa liioittelevan niitä. Vääristynyt attribuutiotyö saattaa kuitenkin olla yhteydessä myös todellisten käyttäytymispiirteiden arvioinnin vääristymiseen, sillä esimerkiksi depression kognitiivisen mallin mukaan ihmisten tavat tarkastella, muodostaa ja muistaa kokemuksiaan ovat suoraan yhteydessä heidän tunteisiinsa ja käyttäytymiseensä (Dobson, 1986).

Tutkimustulosten vertailuun liittyvien ongelmien lisäksi lähes kaikki vanhempien tekemiä lapsiarviointeja käyttäneet tutkimukset ovat painottuneet negatiivisen käyttäytymisen tutkimiseen. Lapsen kielteisiin piirteisiin keskittyminen on havaittavissa vanhempien attribuutiotutkimuksissa, joissa vanhempia useimmiten pyydetään määrittelemään lapsensa käyttäytymistä negatiiviseksi kuvaillussa tapahtumassa (Miller, 1995). Samoin lapsen sosiaalisen käyttäytymisen tutkimuksissa on ongelmakäyttäytymisen kartoittamiseen käytetty usein vanhempien antamia arviointeja, kun taas positiivista käyttäytymistä on yleensä tutkittu joko observoinnin tai lapsen omien mielikuvien kartoitusten avulla (Denham ym., 1991; Kershner & Cohen, 1992). Siksi arviot näiden tutkimusten luotettavuudesta ovat yleensä myös koskeneet kielteisen käyttäytymisen arviointeja (esim. Faraone ym., 1995).

Attribuutiotutkimusten mukaan lasta koskevat mielikuvat ovat vanhemmilla hieman vääristyneitä. Tällöin mielenterveys vaikuttaa oleellisesti siihen, mihin suuntaan kuvitelmissa syntyneet mielikuvat vääristyvät. Millerin (1995) tekemän katsauksen mukaan vanhemmille on yleensä tyypillistä ns. positiivinen harha, jonka myötä he olettavat lapsensa positiiviset käyttäytymispiirteet pysyviksi osiksi lapsen persoonallisuutta, kun taas negatiivisten käyttäytymispiirteiden uskotaan johtuvan ulkoisista tekijöistä. Vanhemman masennus sitävastoin vääristää lapsesta muodostettuja mielikuvia negatiiviseen suuntaan. Negatiivisen tapahtuman kuvittelussa masentuneet arvioivat toisia useammin tilanteen johtuneen lapsesta itsestään ja olleen tämän kontrolloitavissa. Lisäksi masentuneet uskoivat lapsensa käyttäytymisongelmien yleistyvän ja olevan pysyviä, jos he olivat arvioinneet ongelmat erityisen vaikeiksi (Geller & Johnson, 1995).

Masentuneen vanhemman taipumus liittää lapsesta muodostettuun mielikuvaan negatiivisia ominaisuuksia voi johtua masentuneille tyypillisistä systemaattisista ajatteluvirheistä. Depression kognitiivisen mallin (Beck, Rush, Shaw & Emery, 1979) mukaan systemaattiset ajatteluvirheet saavat depressiivisen ihmisen säilyttämään uskomuksensa negatiivisten käsitysten todenmukaisuudesta ja ovat havaittavissa erityisen vahvoina vain depressiivisen jakson aikana. Näitä virheitä ovat mielivaltainen päättely, valikoiva tarkkaavaisuus, yliyleistäminen ja suurentelu tai minimointi (Beck ym., 1979). Samoin depressiiviselle attribuutiotyyliille (määrittelylle) on ominaista vääristyminen. Masentuneet selittävät epäonnistumisen sisäisillä, pysyvillä ja ikävien tilanteiden yleistymiseen johtavilla syillä, mutta onnistumisen ei-pysyvillä, ulkoisilla tekijöillä (Seligman, Abramson, Semmel & von Baeyer, 1979). Lisäksi Dobson (1986) on todennut, että depressiiviset ihmiset havaitsevat negatiivisen informaation negatiiviseen suuntaan vääristyneesti, ja muistavat sen paremmin kuin ei-depressiiviset ihmiset.

Päinvastoin kuin mielikuvia tarkastelleet attribuutiotutkimukset, lapsen todellisia käyttäytymispiirteitä kartoittaneet tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhemmat antavat yleensä luotettavia arviointeja lapsensa ominaisuuksista. Äitien lapsesta tekemien psykopatologia-arviointien on yleensä todettu vastaavan psykiatrien antamia lausuntoja (Faraone ym., 1995). Äidit havaitsevat tarkasti esimerkiksi ulospäin suuntautuneet käyttäytymishäiriöt, ahdistushäiriöt ja voimakkaat depressiot. Samoin äitien arviot lasten vähemmän patologisista kielteisistä piirteistä, mm. haavoittuvuudesta, ovat korreloineet merkittävästi tutkijoiden arviointien kanssa (.66) (Bendell ym., 1994). Lisäksi äitien arvioinnit lasten persoonallisuuspiirteistä ovat pitäneet paremmin paikkansa kuin opettajien arvioinnit, jotka ovat puolestaan olleet toveriarviointeja täsmällisempiä (Miller & Davis, 1992).

Vanhemman arvioinnin tarkkuutta voivat heikentää joko lapsen käyttäytymiseen tai vanhemman persoonallisuuteen liittyvät tekijät. Esimerkiksi fobiat ja muut vaikeammin havaittavissa olevat sisäänpäin kääntyneet häiriöt ovat useimmiten vain ammatti-ihmisen havaittavissa (Faraone ym., 1995; Loeber ym., 1989). Toisaalta myös vanhemman persoonallisuus saattaa vääristää arviointia, jos vanhempi peilaa itseään lapsen kautta. Näin on todettu tapahtuvan erityisesti negatiivisten luonteenpiirteiden (ahdistuneisuuden, aggressiivisuuden ja kärsimättömyyden) kohdalla, jolloin vanhempi muista arvioitsijoista poiketen havaitsee lapsellaan olevan ominaisuuksia, jotka näyttävät itseasiassa vallitsevan yleisesti hänen omaa mielentilaansa (Mednick, Hoyer, Schulsinger & Baker, 1996; O'Brien & Iannotti, 1994).

Masennuksen vaikutuksesta lapsen käyttäytymisen arviointiin on sen sijaan esitetty keskenään eriäviä mielipiteitä. Osa tutkimuksista on päätenyt siihen, että masennus heikentää vanhemman lapsesta tekemän arvioinnin luotettavuutta (Fergusson ym., 1993). Toisten tutkijoiden mukaan masennus ei sitävastoin vaikuta arviointiin, vaan masentuneet pystyvät

antamaan yhtä luotettavia arviointeja kuin ei-masentuneetkin vanhemmat (Nguyen ym., 1994). Lisäksi jotkut tutkijat ovat jopa todenneet masentuneiden olevan parempia arvioimaan lapsiaan kuin ei-masentuneet (Lovejoy, 1991).

Joissakin tutkimuksissa äidin masennuksen on havaittu vähentävän vanhemman arvioinnin luotettavuutta vääristämällä sitä kielteiseen suuntaan. Masentuneet äidit saattavat suurennella ja liioitella lastensa ongelmia, sillä äidin depression on todettu korreloivan huomattavasti enemmän äidin antaman raportin kuin opettaja-arvioinnin (Fergusson, Lynskey & Horwood, 1993) tai lapsen itsearvioinnin kanssa (Tarullo ym., 1995). Masentuneet äidit ovat myös raportoineet lapsellaan olevan kielteisiä ominaisuuksia (esim. riippuvainen tai vastahakoinen luonne), joita isä (Whiffen, 1990) tai tutkijat (Dumas & Serketich, 1994) eivät ole havainneet.

Kielteisten piirteiden yliarviointia esiintyy erityisesti vakavan masennuksen yhteydessä. Masennus näyttää vaikuttavan arviointiin vain, jos on kyse äärimmäisen vakavasta masennustilasta (Richters & Pellegrin, 1989). Esimerkiksi Johnstonin (1993) tutkimuksessa lievästi masentuneet äidit olivat yleensä samaa mieltä isän kanssa lapsen käyttäytymisestä, kun taas enemmän oireilevien äitien käsitykset vastasivat hyvin heikosti isien käsityksiä. Vastaavasti myös äidin ja lapsen välisen yksimielisyyden lapsen masentuneisuudesta on todettu vähenevän äidin depressio-oireiden lisääntymisen myötä (Renouf & Kovacs, 1994).

Toisaalta eräät tutkijat ovat todenneet mielenterveysongelmaisten vanhempien antamat kielteiset arvoinnit todenmukaisiksi. Vaikka Caninon, Birdin, Rubio-Stipecin, Bravon ja Alegrian (1990) tutkimuksessa ilmeni mielenterveysongelmallisille vanhemmille tyypillinen taipumus opettajia useammin arvioida lapsi häiriintyneeksi, ei kuitenkaan ollut kyse vanhemman arvioinnin vääristymisestä, vaan lapsen ongelmien aliarvioimisesta opettajien taholta. Opettajien heikompi arviointitarkkuus voitiin osoittaa sillä, että vanhempien arvoinnit olivat merkittävämmän yhteneviä sekä lasten itsearviointien että psykiatrien antamien lausuntojen kanssa kuin opettaja-arvoinnit. Näin ollen mielenterveysongelmaisuus ei siis välttämättä heikennä vanhemman arviointikykyä siitä, miten luotettava se yleensä on.

Tutkittaessa masentuneiden ohella myös ei-masentuneiden äitien arviointeja on masentuneiden todettu arvioivan lapsiaan yhtä luotettavasti kuin muutkin äidit. Kontrolliryhmän ja masentuneiden äitien arviointien on osoitettu korreloivan yhtäläillä (.42 ja .54) lasten itsearviointien kanssa (Nguyen ym., 1994). Richtersin ja Pellegrinin (1989) tutkimuksessa todettiin masentuneiden äitien arviointien korreloivan voimakkaammin opettajan arvioinnin kanssa kuin kontrolliryhmän äitien. Äärimmäisen vaikeita tapauksia lukuunottamatta eivät masennuksen voimakkuus ja ajankohtaisuus vaikuttaneet oleellisesti äidin ja opettajan arviointien korrelaatioihin. Korrelaatiot olivat korkeat riippumatta siitä, oliko äiti mielialaltaan masentunut (.47), kliinisessä masennustilassa (.43) tai kokenut aiemmin masennusjakson (.41).

Masentuneet äidit voivat joissakin tapauksissa tuottaa jopa luotettavampaa tietoa kuin muut äidit. Joissakin lapsen psykopatologiaa koskevissa tutkimuksissa (Nguyen ym., 1994; Tarullon ym., 1995) ainoastaan masentuneiden äitien arvioinnit ovat vastanneet lapsien itsearviointeja. Samoin masentuneiden äitien sopeutuvuuden ja negatiivisen käyttäytymisen arvioinnit ovat olleet yhtenevämpiä haastattelijoiden ja havainnoitsijoiden raporttien kanssa kuin muiden äitien, joiden on itseasiassa todettu aliarvioivan lastensa kielteistä käyttäytymistä (Conrad & Hammen, 1989; Lovejoy, 1991).

Edellä esitettyjen tutkimustuloksien keskinäinen ristiriitaisuus näyttää riippuvan enemmän tutkimusasetelmista kuin äidin masennuksesta. Tutkimuksissa on päädytty erilaisiin tuloksiin riippumatta siitä, onko osanottajat valittu äidin kliinisen depression (Conrad & Hammen, 1989; Richters & Pellegrini, 1989; Tarullo ym., 1995), lapsen käyttäytymisongelmien (Nguyen ym., 1994; Renouf & Kovacs, 1994) tai jonkin muun kriteerin perusteella (Dumas & Serketich, 1994; Johnston, 1993; Lovejoy, 1991). Sitävastoin tarkasteltaessa, millaisia arviointeja on vertailtu keskenään, voidaan havaita eroja sen perusteella, onko muiden arviointien ohella tutkittu myös asiantuntijoiden tai terveiden äitien arviointeja vai ei (vrt esim. Caninon ym., 1990; Fergusson ym., 1993; Tarullo ym., 1995).

Siten masentuneiden äitien kuva lapsensa ongelmista on varsin realistinen. Vaikka masentuneille äideille näyttää olevan tyypillistä lapsensa ongelmien liioittelu, he antavat kuitenkin lapsesta luotettavampia arviointeja kuin muut äidit. Siten masentuneiden äitien ajattelutavasta voidaan tavoittaa ns. depressiivistä realismia, kun taas terveille äideille on tyypillisempää mielenterveydelle oleellinen, positiivisesti sävyttynyt harhaisuus. Lisäksi mielenkiintoista on se, että masentuneet saattavat olla terveitä parempia vain ongelmien havaitsemisessa, sillä sekä masentuneiden että ei-masentuneiden vanhempien on todettu yhtäläillä yliarvioivan monia lapsen positiivisia käyttäytymispiirteitä (Lovejoy, 1991).

1.2. Masentuneisuuteen liittyvien riskitekijöiden vaikutus lapsen arviointiin

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että masentuneille vanhemmille ovat hyvin tyypillisiä parisuhteeseen ja perheeseen liittyvät ongelmat. Depressiivisten kodeissa perheilmapiiri saattaa olla hyvin tulehtunut (Ge ym., 1994; Goodyer, Cooper, Vize & Ashby, 1993; Rutter & Quinton, 1984). He kohtaavat toistuvasti muita enemmän epämiellyttäviä elämäntapahtumia ja perhe-elämään liittyviä ongelmia, jotka ovat yleisiä sekä avioparin että muiden perheenjäsenten kesken (Canino, Bird, Rubio-Stipec, Bravo & Alegria, 1990; Fendrich ym., 1990; Goodman, Brogan, Lynch & Fielding, 1993; Wang & Goldschmidt, 1994).

Masennukseen nivoutuneet ympäristön stressitekijät voivat johtaa lapsen arvioinnin kielteistymiseen. Esimerkiksi perheen vaikeiden elinolojen ja stressaavien tapahtumien on todettu heijastuvan lapsen arviointiin (Easterbrooks ym., 1993; Krech & Johnston, 1992). Krechin ja Johnstonin tutkimuksessa todellisessa elämässä koetun stressin voimistumisen ja jatkumisen myötä erityisesti masentuneet äidit arvioivat mielikuvatesteissä lapsen kuvitellun käyttäytymisen hermostuttavampana ja ongelmaisempana.

Ympäristön stressitekijöiden vaikutus masentuneeseen vanhempaan saattaa vaihdella vanhempien välisen parisuhteen laadun mukaan, sillä hyvä parisuhde voi heijastua myönteisesti masentuneen vanhemman arviointiin. Vaikka onkin todettu, että aviosuhteen sopuisuus ei vaikuta isien tai äitien lasta koskeviin käsityksiin (Johnston, 1993), niin joidenkin tutkimusten mukaan vanhemman aviosuhteen laatu tulee esiin lasta koskevissa käsityksissä jopa oleellisemmin kuin vanhemman depressio tai ahdistus (Fine, Voydanoff & Donnelly, 1994; Golberger, 1990). Paremmen toimivassa parisuhteessa lapsen käyttäytymisestä ollaan useasti samaa mieltä, lisäksi sitä myös arvioidaan positiivisemmin ja sen kypsyydelle asetetaan korkeammat odotukset.

Perhe-elämän ongelmaisuus voi kuitenkin heijastua myös lapsen todelliseen käyttäytymiseen eikä ainoastaan vanhemman lapsesta muodostamiin käsityksiin. Carter, Pauls, Leckman ja Cohen (1994) totesivat, että vanhempien puolisosuhteeseen liittyvä tyytymättömyys ja läheisyyden tunteen puuttuminen on yhteydessä lapsen käyttäytymisen häiriintymiseen. Heidän tutkimuksessaan sekä vanhemmat että opettajat raportoivat lisääntyneistä sopeutumisoingelmista, jos lapsen perheessä ilmeni epäsopeutusta ja tyytymättömyyttä.

Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää, aiheuttaako äidin jo ohi mennyt masennus lapsen ongelmien liioittelua ja siten vanhemman arvioinnin vääristymisen, kuten aiemmissa tutkimuksissa on todettu (Fergusson ym., 1993; Tarullo ym., 1995). Vääristyminen olisi kyseessä, jos vanhempien arviointi poikkeaisi toverien ja opettajan arvioinneista. Oletettiin, että aiemmin masentuneiden äitien tekemät vanhempien arvioinnit eroaisivat toverien ja opettajan arvioinneista. Sitävastoin ei-masentuneiden äitien tekemien arviointien ei oletettu eroavan muista arvioinneista. Masennusjakson kokeneiden äitien tekemien arviointien uskottiin myös korreloivan heikommin toverien ja opettajan arviointien kanssa kuin ei-masentuneiden äitien antamat arvioinnit. Lisäksi selvitettiin, miten äidin masennukseen liittyvät tekijät vaikuttaisivat arviointeihin. Fergusson ym. (1993) tutkimuksen pohjalta oletettiin, että masennuksen toistuminen tulisi arvioinneissa esiin lapsen kielteisten käyttäytymispiirteiden lisääntymisenä ja korostuisi erityisesti vanhemman arvioinneissa.

Toisena tavoitteena oli tutkia, vaikuttaako äidin masennus vanhempien perheeseen liittyvään tyytyväisyyteen ja sitä kautta edelleen myös lapsen arviointiin. Oletettiin, että masentuneiden perheisiin liittyvien ongelmien yleisyyden vuoksi masennusjakson kokeneet äidit ja heidän puolisonsa olisivat tyytymättömämpiä perheeseen kuin ei-masentuneet äidit ja

heidän puolisonsa (mm. Ge ym., 1994; Goodyer ym., 1993). Lisäksi vanhempien tyytyväisyyttä koskevien tutkimusten perusteella uskottiin, että vanhempien perheeseen kohdistuva tyytymättömyys heijastuisi kielteisesti vanhemman tekemään lapsiarviointiin (Fine ym., 1994; Golberger, 1990). Lapsen tietyn käyttäytymispiirteen arveltiin olevan vanhemman tyytymättömyydestä johtuva tulkintavääristymän tulos, jos tyytymättömyys korreloisi ainoastaan vanhemman arvioinnin kanssa. Sitävastoin vanhemman tyytymättömyyden korrelointi myös muiden arvioitsijoiden arviointien kanssa osoittaisi, että vanhemman tyytymättömyys liittyy lapsen käyttäytymisessä tapahtuviin todellisiin muutoksiin.

Positiivisten ja negatiivisten käyttäytymispiirteiden arvioinnissa oletettiin ilmenevän sukupuolten välisiä eroja. Aiempien tutkimusten perusteella uskottiin arvioitsijoiden luokittelevan masentuneiden äitien tyttölapset poikia prososiaalisemmiksi (Kershner & Cohen, 1992; Radke-Yarrow ym., 1994) ja mukautuvammiksi (Zahn-Waxler, Cole, & Barrett, 1991), mutta myös depressiivisemmiksi (Anderson & Hammen, 1993; Fendrich, Warner & Weissman, 1990; Radke-Yarrow, Nottelmann, Martinez, Fox & Belmont, 1993). Sen sijaan poikia koskevissa arvioinneissa oletettiin korostuvan aggressiivisuus, tarkkaamattomuus, hyperaktiivisuus ja impulsiivisuus (Keenan & Shaw, 1994; Lyons-Ruth, 1992; Radke-Yarrow ym., 1993; Tarullo ym., 1995; Zahn-Waxler, Cole, & Barrett, 1991).

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1. Osanottajat

Tutkittavat koehenkilöt ovat otos vuonna 1994 alkaneen amerikkalais-suomalaisen kaksostutkimusprojektin osanottajista. Tässä varsinaisessa pitkittäistutkimuksessa tarkastellaan alkoholin väärinkäyttöä ennakoivia kehityksellisiä tekijöitä keskittyen erityisesti geneettisten, sosiaalisten ja ympäristötekijöiden vaikutusten arvioimiseen. Aineisto kerätään viidestä suomalaisten 12 -vuotiaiden kaksosten syntymäkohortista (1983 - 1987), joihin kuuluvista kaksosista noin 3000 kaksosparia osallistuu tutkimukseen ja kahteen kahden vuoden välein suoritettavaan seurantaan. Perhetietojen keruun jälkeen kohorteista valitaan otos intensiivitutkimukseen, johon noin puolet valitaan satunnaisesti ja puolet vanhempien alkoholinkäytön perusteella.

Tämän tutkimuksen koehenkilöitä olivat vuonna 1983 syntyneet, intensiivitutkimukseen osallistuneet kaksosparit (N = 135) ja heidän vanhemmat. Tutkimuksessa on käytetty tietoja ainoastaan niistä kaksospareista (N = 121), joista löytyi sekä vanhempien, opettajan että toverien tekemä arviointi ja joiden äidille oli tehty diagnostinen haastattelu.

2.2. Tutkimusmenetelmät

Kaksosten isät ja äidit vastasivat kyselylomakkeeseen vuoden 1994 syksyllä. Tuolloin kaksosten vanhemmilta pyydettiin kirjallinen suostumus kaksosten osallistumisesta koulututkimukseen, joihin kuuluivat opettaja- ja toveri-arvioinnit sekä kaksosten itsearvioinnit. Suostumuksensa lasten osallistumisesta koulussa tehtäviin tutkimuksiin antoi 90,6 % (n = 600) vanhemmista. Tämän jälkeen myös koulujen rehtoreilta pyydettiin lupa koulututkimusten tekemiseen, jolloin 99,2 % (n = 503) antoi suostumuksensa.

Opettaja-arvioinnit lähetettiin koulujen kevätlukuvuoden alussa vuonna 1995, jolloin palautuneita kaksosparien arviointeja oli 87,8 % (n = 507). Opettajien tehtävänä oli arvioida kaksosia 38:n valmiiksi annetun käyttäytymiskuvauksen perusteella ja lisäksi vastata muutamaaan koulumenestystä käsittelevään kysymykseen. Lapsien arviointi suoritettiin neliluokkaisella asteikolla (arvot 0 - 3), jossa nolla merkitsi ettei kyseistä ominaisuutta oltu havaittu lainkaan ja kolme sitä, että käyttäytymiskuvaus sopi lapsen erittäin hyvin.

Vanhempien arviointitehtävä lähetettiin kaksosparien vanhemmille, joista 92,4 % osallistui tutkimukseen. Myös vanhempia pyydettiin arvioimaan molempia kaksoslapsiaan käyttäytymiskuvausten avulla, joiden sisällöt ja käytetty asteikko olivat samanlaiset kuin opettaja-arvioinnissa.

Intensiivitutkimukseen osallistuneet kaksosparit ($n = 124$) olivat mukana toveriarvioinnissa, joka tehtiin kaksosten koululuokissa. Arviointi sisälsi 31 sosiaalista käyttäytymistä mittaavaa kysymystä ja kaksi menetelmän harjoittelukysymystä. Oppilaille jaettiin 33 -sivuinen lehtiö, jonka sivut oli numeroitu kysymysten mukaan ja sisälsivät luokan oppilaiden nimilistan. Kysymykset luettiin oppilaille ääneen ja oppilaita pyydettiin vastaamaan kysymyksiin yliväiväamällä niiden luokkatoverien nimet, joihin kuvattu käyttäytyminen sopii parhaiten. Näihin kysymyksiin pyydettiin vastaukseksi kolme tyttöä ja kolme poikaa. Kysymyksien myötä saadut valintojen pistemäärät suhteutettiin luokan oppilaiden lukumäärään muuttamalla ne prosenteiksi.

Tutkimuksessa vanhempien diagnostiseen arviointiin käytettiin Lasterin, Jancan ja Bucholzin (1993) suunnittelemaa SSAGA-haastattelua (Semi-Structured Assessment for the Genetics of Alcoholism). Haastattelu on kehitetty alkoholin käytön tai riippuvuuden fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten ilmentymien ja muiden psykiatristen häiriöiden arvioimiseen. SSAGA on puolistrukturoitu haastattelu, minkä pohjana on aiempi psykiatrinen epidemiologiatutkimus ja muut tutkimushaastattelut kuten esim. Diagnostic Interview Schedule (Robins, Helzer, Croughan & Ratcliff, 1981). Sen diagnostinen rakenne perustuu mm. DSM-III-R:n, DSM-III ja Feghnerin luokitukseen. SSAGA kattaa diagnooseista somatisaation, alkoholi -ja huumeriippuvuuden, syömishäiriöt, depression, dysthymian, manian, antisosiaalisen persoonallisuushäiriön, paniikkihäiriöt, agora -ja sosiaalifobiat ja obsessiivis-kompulsiivisen häiriön. Näiden varsinaisten diagnostisten ryhmien lisäksi SSAGA:ssa on ei-diagnostisia lyhyitä erottelevia osia: väestötilastolliset tiedot; lääkehistoria; tupakointi; psykoottisuus; sairaalloisuus; ja itsemurha-alttius.

Tutkimuksessa lapsien tietojen keräämiseen käytetään Pulkkisen, Järventaustan, Kukkonen, Lätin ja Rosen (1996) muotoilemaa toveriarviointilomaketta: Multidimensional Peer Nomination Inventory (MPNI), joka on muunneltu Pulkkisen aikaisemmin (Pitkänen, 1969) kehittämästä toveriarviointilomakkeesta. Lomake sisältää aggressiivisuutta, ahdistuneisuutta, konstruktivisuutta, mukautuvuutta, hyperaktiivisuutta, impulsiivisuutta, tarkkaamattomuutta, depressiota ja suosiota mittaavat asteikot. Muuttujat, joista asteikot koostuvat, on esitetty liitteessä 1. Opettaja -ja vanhempien arviointien kysymysoasiat ovat muodostettu toveriarvioinnin pohjalta.

2.3. Muuttujat

Vanhemman masennusta tarkasteltiin SSAGA-haastattelun depressiota käsittelevien kysymysten avulla. Masennusta käsiteltiin jatkuvana muuttujana vaikeimman masennusjakson oireiden määrän mukaan ja luokiteltuna muuttujana sairauden puhkeamisajankohdan, vaikeimman masennusjakson ajankohdan, edellisen masennusjakson ajankohdan ja masennusjaksojen toistumisen perusteella. Kaikki haastattelun masennusta käsittelevät kysymykset ja tarkentavat lisäkysymykset on esitetty liitteessä 1.

Vaikeimman masennusjakson syvyyttä mittaavat oiremuuttujat ryhmiteltiin yhdeksään alaskaalaan DSM-IV:n (American Psychiatric Association, 1994) oirekriteerien mukaan. Masentuneisuuden tunnetilaa ja ajatusmaailmaa mittaavista neljästä alaskaaloista depressiivistä mielialaa mittasi muuttuja: "Onko sinulla koskaan ollut vähintään viikon pituista jaksoa, jolloin sinua lähes päivittäin vaivasi masentuneisuus, surullisuus, alakuloisuus tai ärtyisyys melkein koko päivän ajan?" ja mielenkiinnon puuttumista mittasi kaksi muuttujaa ("Onko sinulla koskaan ollut vähintään viikon pituista jaksoa, jolloin et ollut kiinnostunut tai nauttinut juuri mistään, edes niistä asioista joita yleensä teet mielelläsi?" ja "Olitko huomattavasti aikaisempaa välinpitämättömämpi tai sinun oli vaikea nauttia mieluisista asioista kuten esim. sukupuolielämästä?"). Arvottomuuden tai syyllisyyden tunnetta arvioitiin kahdella muuttujalla ("Tunsitko kohtuutonta syyllisyyttä tai koitko olevasi huono ihminen?" ja "Tunsitko olevasi epäonnistunut tai arvoton?"). Kuolemaan liittyviä ajatuksia mittasi kaksi muuttujaa ("Ajattelitko usein kuolemaa tai itsemurhaa tai toivoitko olevasi kuollut?" ja "Yrititkö vahingoittaa itseäsi?"). Taulukossa 1. on esitetty eri masennusoireista kärsineiden äitien prosentuaalinen määrä.

TAULUKKO 1. Tietystä masennusoireesta kärsineiden äitien prosentuaalinen määrä.

	% Osuus kaikista masennusjakson kokeneista äideistä N = 42
Vähintään vkon pituinen masentunut mieliala	95.2
Vähintään vkon pituinen mielenkiinnottomuus	76.2
Ruokahalun tai painon muutoksia	64.3
Univaikeuksia	76.2
Psykomotorisen aktiviteetin lisääntymistä tai vähenemistä	19.0

(taulukko jatkuu seuraavalle sivulle)

% Osuus kaikista masennusjakson kokeneista äideistä

	N = 42
Keskittymisvaikeuksia	54.8
Itsetunnon heikkenemistä tai syyllisyydentunteita	52.4
Väsymystä tai energian puutetta	83.3
Kuoleman -tai itsemurhan ajatuksia	14.3

Masentuneisuuteen liittyviä häiriöitä tutkittiin viiden alaskaalan avulla. Nukkumisvaikeuksia kartoittaneiden neljän muuttujan (esim. "Oliko sinulla nukahtamisvaikeuksia?") muodostaman alaskaalan sisäisen yhtenäisyyden Cronbachin alfalla mitattu arvo oli .70. Yhden muuttujan avulla selvitettiin ruokahalun muuttumista ("Muuttuiko ruokahalusi?"), ajattelukyvyn heikkenemistä ("Oliko sinun tavallista vaikeampi ajatella, keskittyä tai tehdä päätöksiä?" ja energisuuden vähenemistä ("Olitko voimattomampi tai väsyneempi kuin yleensä?"). Psykomotorisia muutoksia mittasi kaksi muuttujaa ("Olitko niin levoton tai rauhaton, että sen seurauksena liikehdit paljon enemmän kuin yleensä, niin että muut saattoivat huomata sen?" ja "Liikuitko tai puhuitko niin hitaasti, että muut saattoivat huomata sen?").

Vaikeimman masennusjakson syvyyttä mittaavat yhdeksän oiremuuttujaa dikotomisoitiin ja niistä muodostettiin masennuksen syvyyden skaala, jonka reliabiliteetti arvioitiin Cronbachin alfalla ($\alpha = .60$). Näin saadun summamuuttujan jakauma oli vino, jos myös ei-masentuneet otettiin tarkasteluun mukaan. Jos aineisto sitävästoin rajattiin koskemaan vain masennusjakson kokeneita äitejä, todettiin masennuksen summamuuttuja Kolmogorov-Smirnovin testillä normaalijakautuneeksi.

Masennusluokkiin jakaminen suoritettiin DSM-IV:n (APA, 1994) luokituksen pohjalta. Masennuksen syvyyden summamuuttujasta muodostettu muuttuja jaettiin oireiden määrän perusteella neljään luokkaan: 1. ei masennusta (ei ole esiintynyt vähintään viikon pituista masennusjaksoa); 2. lievä masennus (masennusoireita viisi tai vähemmän); 3. keskivaikea masennus (masennusoireita kuusi tai seitsemän); ja 4. vaikea masennus (masennusoireita kahdeksan tai yhdeksän). Kolmogorov-Smirnovin testin mukaan muuttuja poikkesi normaalijakaumasta ($x = 0.58$, $SD = 0.87$).

Masennukseen liittyvistä muista tekijöistä tarkasteltiin masennusjaksojen ajankohtia. Masennuksen puhkeamisajankohta ja edellinen masennusjakso selvitettiin kysymyksellä: "Minkä ikäisenä sinulla ensimmäisen ja viimeisen kerran esiintyi vähintään viikon pituinen masennuskausi?". Vaikeimman masennusjakson ajankohta selvitettiin kysymällä, milloin kaikista vaikein masennusjakso oli alkanut. Ajankohtia mittaavista muuttujista tehtiin kolmiluokkainen muuttuja, jossa jako eri luokkiin tapahtui sen perusteella, oliko kyseinen

masennusjakso ilmennyt: 1. ennen kaksosten syntymää; 2. kaksosten syntymän jälkeen; tai 3. kaksosten koulussaolon aikana.

Masennuksen toistumista kartoitti kaksi kysymystä, joissa tiedusteltiin oliko äidillä ollut ainakin yksi tai useampi muu jakso, joilloin on esiintynyt vähintään viikon pituinen masennus. Toistumisesta tehtiin dikotominen muuttuja, jossa: 0) masennus ei ollut toistunut; ja 1) masennus oli toistunut yhden tai useamman kerran.

Vanhempien perheeseen liittyvää tyytymättömyyttä tarkasteltiin vanhemman lomakkeessa esitetyn tyytymättömyysarvioinnin pohjalta. Perheeseen tyytymättömyyttä mitattiin kartoittamalla vanhemman tyytymättömyyttä: 1) vapaa-ajan viettämiseen kotona; 2) puolisosuhteeseen; 3) lapsisuhteeseen; ja 4) perhe-elämään yleensä. Vanhempi arvioi tyytymättömyyttään viisiluokkaisella asteikolla (1 - 5), jossa 1 merkitsee, että ei ole tyytymätön ja 5, että on täysin tyytymätön.

Lapsen sosiaalisen käyttäytymisen arvioinnissa tarkasteltiin ulospäin suunnattujen ja sisäänpäin käännettujen käyttäytymishäiriöiden ilmenemisen lisäksi myös prososiaalista käyttäytymistä. Toveriarvioinnissa muuttujat olivat kysymyksien muodossa ("Ketkä luokkatovereistasi ovat ystävällisiä toisille?"), kun taas vanhempien ja opettajien arvioinneissa ne esitettiin väittäminä ("On ystävällinen toisille.") (Liite 2). Sosiaalisen käyttäytymisen alaskaalojen sisäistä yhtenäisyyttä arvioitiin Cronbachin alfalla. Kaikkien alaskaalojen reliabiliteetit on esitetty taulukossa 2 arvioitsijoiden mukaisesti erikseen tytöille ja pojille.

Käyttäytymishäiriöiden arviointi sisälsi sekä ulospäin suuntautuneiden että sisäänpäin kääntyneiden häiriöiden tarkastelun. Ulospäin suuntautuneiden käyttäytymishäiriöiden arvioinnissa aggressiivisuutta mittaavia muuttujia oli kuusi (esim. "Kiusaa toisia tai käy kiinni ilman mitään syytä.") ja kahdesta muuttujasta koostui sekä tarkkaamattomuuden (esim. "Ei kuuntele annettuja ohjeita."), hyperaktiivisuuden (esim. "On levoton, eikä jaksakaan istua paikoillaan.") että impulsiivisuuden (esim. "Toimii ennen kuin ajattelee.") alaskaala. Sisäänpäin kääntyneiden käyttäytymishäiriöiden arvioinnin kahdesta alaskaalasta ahdistuneisuutta mittasi neljä (esim. "Pelkää tai jännittää uusia asioita ja tilanteita.") ja depressiota kaksi muuttujaa (esim. "On surullinen ja masentunut").

Prososiaalisuuden arviointi sisälsi neljä alaskaalaa. Konstruktiivisuutta mitattiin seitsemällä (esim. "Selvittää asiat keskustelemalla.") ja mukautuvuutta kolmella muuttujalla (esim. "Vetäytyy pois hankalista tilanteista puuhaamaan jotain muuta."). Suosiota mittasi opettaja -ja toveriarvioinnissa muuttuja: "On hyvä johtaja ja sopii esim. luokkaretken johtajaksi."; ja vanhempien arvioinnissa: "Kun Teillä on vieraana joukko lapsia, lapsenne olisi hyvä johtamaan yhteisleikkiä."

TAULUKKO 2. Sosiaalisen käyttäytymisen alaskaalojen reliabiliteetit tytöille ja pojille toverien, opettajan ja vanhempien arvioinneissa.

	Toveriarviointi		Opettaja-arviointi Vanhempien arviointi				
	N =	Tytöt 1576	Pojat 1665	Tytöt 1085	Pojat 944	Tytöt 593	Pojat 507
Aggressiivisuus		.91	.94	.84	.88	.66	.70
Tarkkaamattomuus		.93	.94	.81	.86	.64	.68
Hyperaktiivisuus		.86	.92	.84	.89	.65	.68
Impulsiivisuus		.87	.91	.75	.84	.55	.66
Ahdistuneisuus		.68	.75	.71	.70	.63	.56
Depressio		.76	.74	.63	.60	.59	.62
Konstruktiiivisuus		.92	.91	.85	.84	.79	.71
Mukautuvuus		.67	.69	.22	.39	.24	.27
Suosio		.75	.80	.68	.65	.45	.45

Lapsen sukupuolen vaikutusta tarkasteltiin muuttujalla, jossa: 1 tarkoitti poikaa; ja 2 tyttöä. Taulukossa 3 on esitetty tutkittujen kaksosten identtisyyttä ja sukupuolta koskevat tiedot.

TAULUKKO 3. Kaksosten identtisyys ja sukupuoli esitettynä äidin vaikeimman masennusjakson syvyyden suhteen.

	Äidin masennuksen voimakkuus			
	Ei masennusta N	Lievä N	Keskivaikea N	Vaikea N
Kaksoparin tsygoottisuus ja sukupuoli				
Identtinen tyttöpari	16	-	3	1
Identtinen poikapari	9	4	-	-
Epäidenttinen tyttöpari	8	3	3	-
Epäidenttinen poikapari	9	4	1	1
Eri sukupuolista muodostuva pari	20	9	4	2
Tuntematon	5	2	3	1
Yhteensä	67	22	14	5

2.4. Aineiston analysointi

Aineiston tilastollinen analyysi suoritettiin SPSS for Windows 6.1.3 -ohjelmistolla. Aineiston kuvauksessa tutkittiin muuttujien jakaumia frekvenssien ja tunnuslukujen avulla. Lisäksi vanhemman, opettajan ja toverien arvioimien käyttäytymisominaisuuksien keskinäisiä riippuvuussuhteita arvioitiin Spearmanin järjestyskorrelaatioilla. Samoin tarkasteltiin eri arvioitsijoiden välisiä korrelaatioita, joiden erojen merkitsevyys laskettiin Studentin t - jakaumaan perustuvan testin avulla.

Aineisto jaettiin kahteen ryhmään äidin masennuksen perusteella. Ei-masentuneiden äitien ryhmään kuuluvissa perheissä äidillä ei ollut esiintynyt masennusta ja masennusjakson kokeneiden ryhmään kuuluivat ne perheet, joissa äidillä oli vähintään kerran esiintynyt masennusta. Vanhempien arviointien kohdalla ei erotettu toisistaan yksin arvioinneiden äitien ja yhdessä arvioinneiden vanhempien arviointeja, koska muutoin arvioitujen lasten lukumäärä olisi jäänyt liian vähäiseksi tilastollisten analyysien suhteen.

Standardoimattomien arviointien osalta tehtiin eri arvioitsijoiden välisiä vertailuja. Tarkastelu rajoittui koskemaan ainoastaan vanhemman ja opettajan arviointeja, sillä vain niillä oli samanlainen mitta-asteikko. Vanhemman ja opettajan arviointeja verrattiin keskenään t -testien avulla erikseen ei-masentuneiden äitien ja masennusjakson kokeneiden äitien ryhmissä, jotta saatiin selville eroaako masentuneiden vanhemman arvioinnit enemmän opettaja-arvioinnista kuin ei-masentuneiden.

Yhtenäisemmän esitystavan vuoksi arvioinnit standardisoitiin. Sosiaalista käyttäytymistä mittaavista muuttujista tehtiin aluksi summamuuttujat ja toveriarvioinneista saadut tulokset standardoitiin vertailukelpoisiksi vanhempien ja opettajien arviointien kanssa. SPSS for Windows -ohjelmalla tehdyssä standardoinnissa kunkin koehenkilön saamat muuttujat muutettiin z -pistemääräksi; kaikkien muuttujien keskiarvosta vähennettiin muuttujan arvo ja saatu tulos jaettiin kaikkien muuttujien hajonnalla, minkä seurauksena muuttujien keskiarvoksi tuli nolla ja hajonnaksi yksi.

Standardisoitujen arviointien avulla tutkittiin, aiheuttaako äidin masennus vaihtelua saman tekijän arvioinneissa. Standardisoitujen arviointien t -testeissä verrattiin toisiinsa ei-masentuneiden ja masennusjakson kokeneiden äitien lapsia erikseen vanhemman, opettajan ja toverien arvioinneissa. Lisäksi tutkittiin masennukseen liittyvien tekijöiden vaikutusta arviointeihin sekä yksisuuntaisen varianssianalyysin että t -testien avulla, jolloin tarkasteltiin ainoastaan masennusjakson kokeneiden äitien lapsia koskevia arviointeja.

Vanhemman arvioinnin korrelointia opettaja -ja toveriarvioinnin kanssa tarkasteltiin Spearmanin korrelaatioiden avulla. Tarkoituksena oli selvittää, korreloiko ei-masentuneiden äitien tekemät arvioinnit enemmän muiden arviointien kanssa, kuin aiemmin masentuneiden äitien.

Äidin masennuksen ja vanhemman tyytymättömyyden yhteyttä tarkasteltiin sekä korrelaatioiden että ryhmävertailujen avulla. Vanhemman tyytymättömyyttä koskevia keskiarvoeroja tutkittiin t-testeillä ei-masentuneiden ja masennusjakson kokeneiden äitien ryhmien kesken vertaamalla erikseen isien ja äitien tyytymättömyyttä. Lisäksi kummankin ryhmän sisällä verrattiin keskenään isän ja äidin tyytymättömyyttä.

Vanhemman tyytymättömyyden ja vanhemman arvioinnin yhteyttä tarkasteltiin aluksi korrelaatioiden avulla, jonka jälkeen suoritettiin regressioanalyseja. Vanhemman korrelaatioita verrattiin opettajan ja toverien arviointien vastaaviin korrelaatioihin, jolloin tarkoituksena oli selvittää, missä määrin ja mihin liittyvä tyytymättömyys heijastuu arviointeihin ja, onko tyytymättömyyden korrelaatio arviointiin samanlainen arvioitsijasta riippumatta. Siten pyrittiin selvittämään, heijastuuko vanhemman tyytymättömyys vain vanhemman tekemään lapsen arviointiin. Tyytymättömyyden heijastumista eri arviointeihin tutkittiin edelleen regressioanalyseilla, joihin valitut muuttujat korreloivat keskenään vähintään merkitsevyystasolla $p < .10$. Regressioanalyseissa käytettiin askeltavaa menetelmää, koska ei ollut perusteltuja oletuksia siitä, mitkä tyytymättömyyden tunteet selittäisivät parhaiten arvioinnissa tapahtuvaa vaihtelua.

3. TULOKSET

3. 1. Aineiston kuvaus

Lapsen sosiaalisen käyttäytymisen arvioinnit

Lapsen sosiaalista käyttäytymistä koskevat vanhemman, opettajan ja toverien arviointien jakaumat (taulukot 4 ja 5) olivat epäsymmetrisiä lukuunottamatta vanhemman ja opettajan konstruktiiivisuusarviointeja, jotka eivät Kolmogorov-Smirnovin testin perusteella eronneet normaali-jakaumasta. Vanhemman ja opettajan arvioinneista aggressiivisuuden, ahdistuneisuuden, depressiivisyyden, hyperaktiivisuuden, impulsiivisuuden ja tarkkaamattomuuden jakaumat olivat oikealle pitkähäntäisiä, kun taas mukautuvuuden ja suosion jakaumat olivat vasemmalle pitkähäntäisiä. Vanhempien ja opettajan arvioinneissa aggressiivisuutta, depressiivisyyttä, hyperaktiivisuutta tai tarkkaamattomuutta ei oltu yleensä havaittu lainkaan ($Md = 0$), mukautuvuutta oli arvioitu esiintyvän joskus ($Md = 1$) ja suosio sekä konstruktiiivisuus olivat selvästi havaittuja, mutta eivät olleet kuitenkaan keskeisiä ominaisuuksia ($Md = 2$). Opettajat eivät olleet yleensä havainneet ahdistuneisuutta tai impulsiivisuutta, kun sitä vastoin vanhemmat olivat joskus havainneet kyseisiä ominaisuuksia.

TAULUKKO 4. Kaksoslasten sosiaalista käyttäytymistä koskevien vanhemman ja opettajan arviointien jakaumat prosentteina.

Arvioitu käyttäytymispiirre:	Vanhemman arviointi (%)					Opettaja-arviointi (%)				
	0	1	2	3	n	0	1	2	3	n
Aggressiivisuus	76.9	21.7	1.4	-	216	71.8	23.4	4.8	-	227
Ahdistuneisuus	38.4	56.5	5.1	-	216	53.7	38.8	7.1	0.4	227
Depressiivisyys	82.4	17.6	-	-	216	78.0	20.2	1.8	-	227
Hyperaktiivisuus	52.3	36.6	10.6	0.5	216	61.2	22.5	12.3	4.0	227
Impulsiivisuus	44.0	44.4	10.7	0.9	216	57.3	29.0	8.4	5.3	227
Konstruktiiivisuus	-	22.7	73.1	4.2	216	7.0	37.9	52.0	3.1	227
Mukautuvuus	12.0	69.5	18.5	-	216	17.2	52.0	29.9	0.9	227
Suosio	3.2	23.7	56.0	17.1	216	18.1	37.4	37.5	7.0	227
Tarkkaamattomuus	60.6	35.2	4.2	-	216	66.1	23.3	9.7	0.9	227

Toveriarviointien jakaumista olivat kaikki oikealle pitkähäntäisiä. Yleensä luokkatovereista vain vähemmistö (0 - 25 %) oli havainnut kyseisten sosiaalisen käyttäytymisen ominaisuuksien olevan erityisen tyypillisiä tutkimuksen kohteina olleille kaksosille.

TAULUKKO 5. Kaksoslasten sosiaalista käyttäytymistä koskevien toveriarviointien jakaumat prosentteina.

Arvioitu käyttäytymispiirre:	Toveriarviointi (%)				n
	0 - 25 %	26 - 50 %	51 - 75 %	76 - 100 %	
Aggressiivisuus	84.2	13.2	2.6	-	228
Ahdistuneisuus	88.2	11.4	0.4	-	228
Depressiivisyys	96.5	3.1	0.4	-	228
Hyperaktiivisuus	77.6	12.8	6.1	3.5	228
Impulsiivisuus	82.0	12.3	4.4	1.3	228
Konstruktiiivisuus	75.0	21.1	3.9	-	228
Mukautuvuus	82.9	13.6	3.5	-	228
Suosio	65.4	29.8	4.8	-	228
Tarkkaamattomuus	86.8	5.7	5.3	2.2	228

Eri käyttäytymispiirteet korreloivat suurelta osin toistensa kanssa kaikissa arvioinneissa. Kaikkien arviointien kohdalla keskenään voimakkaasti positiivisesti korreloivia käyttäytymispiirteitä olivat hyperaktiivisuus, impulsiivisuus, aggressiivisuus ja tarkkaamattomuus. Myös ahdistuneisuus ja depressiivisyys korreloivat positiivisesti. Konstruktiiivisuus ja mukautuneisuus korreloivat keskenään positiivisesti ja molemmat korreloivat negatiivisesti aggressiivisuuden, hyperaktiivisuuden, impulsiivisuuden ja tarkkaamattomuuden kanssa (taulukot 6 - 8).

Eri arvioitsijoiden kesken ilmeni eroja ahdistuneisuutta koskevissa korrelaatioissa. Vanhemman arvioinnissa ahdistuneisuus korreloi positiivisesti aggressiivisuuden kanssa ($r = .26^{***}$), sitävastoin opettaja-arvioinnissa ei ilmennyt korrelaatiota lainkaan ja toveriarvioinnissa vastaava korrelaatio oli negatiivinen ($r = -.25^{***}$). Ahdistuneisuus korreloi hyperaktiivisuuden ja impulsiivisuuden kanssa ainoastaan toveriarvioinnissa, jossa korrelaatiot olivat negatiivisia ($r = -.34^{***}$ ja $r = -.26^{***}$). Opettaja -ja toveriarvioinnissa ahdistuneisuus korreloi positiivisesti mukautuvuuden kanssa ($r = .18^{**}$ ja $r = .47^{***}$), mutta vanhemman arvioinnissa ei esiintynyt korrelaatiota. Ahdistuneisuuden ja tarkkaamattomuuden korrelaatio oli opettaja-arvioinnissa positiivinen ($r = .15^*$), mutta toveriarvioinnissa korrelaatio oli negatiivinen ($r = -.22$) ja vanhemman arvioinnissa piirteiden välillä ei ollut korrelaatiota.

TAULUKKO 6. Vanhemman arvioimien käyttäytymispiirteiden keskinäiset korrelaatiot.

Käyttäytymispiirre:	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Aggressiivisuus									
2. Ahdistuneisuus	.26***								
3. Depressiivisyys	.35***	.35***							
4. Hyperaktiivisuus	.42***	-.00	.15*						
5. Impulsiivisuus	.43***	.04	.15*	.57***					
6. Konstruktivisuus	-.49***	-.13	-.36***	-.24***	-.35***				
7. Mukautuvuus	-.36***	.07	-.07	-.42***	-.38***	.34***			
8. Suosio	-.19**	-.29***	-.40***	.04	-.03	.43***	-.00		
9. Tarkkaamattomuus	.42***	.04	.21**	.52***	.51***	-.42***	-.30***	-.12	

Depressiivisyyden arvioinneissa oli myös arvioitsijoiden välisiä eroja. Vanhemman arvioinnissa depressiivisyys korreloi positiivisesti hyperaktiivisuuden ($r = .15^*$) ja impulsiivisuuden ($r = .15$) kanssa, mutta toveriarvioinnissa vastaavat korrelaatiot olivat negatiivisia ($r = -.21^{**}$ ja $r = -.16^*$) ja opettaja-arvioinnissa ei ilmennyt korrelaatiota lainkaan. Toveriarvioinnissa depressiivisyys korreloi positiivisesti mukautuvuuden kanssa ($r = .23^{***}$), mutta korrelaatioita ei esiintynyt vanhemman -tai opettaja-arvioinnissa. Sitä vastoin vanhemman ja opettajan arvioinnissa depressiivisyys korreloi positiivisesti tarkkaamattomuuden kanssa ($r = .21^{**}$ ja $r = .26^{***}$), kun taas toveriarvioinnissa piirteet eivät korreloineet.

Suosion yhteys muihin piirteisiin erosi osittain eri arvioinneissa. Vanhemman ja opettajan arvioinneissa suosio korreloi negatiivisesti aggressiivisuuden kanssa ($r = -.19^{**}$ ja $r = -.14^*$), kun sen sijaan toveriarvioinnissa vastaava korrelaatio oli positiivinen ($r = .20^{**}$). Toveriarvioinnissa suosio korreloi positiivisesti myös hyperaktiivisuuden ($r = .19^{**}$) ja impulsiivisuuden kanssa ($r = .17^{**}$), mutta piirteet eivät korreloineet vanhemman eikä opettajan arvioinneissa. Lisäksi suosio korreloi positiivisesti mukautuvuuden kanssa sekä opettajan ($r = .15^*$) että toverien arvioinneissa ($r = .14^*$), mutta vanhemman arvioinnissa ei ilmennyt vastaavaa korrelaatiota.

TAULUKKO 7. Opettajan arvioimien käyttäytymispiirteiden keskinäiset korrelaatiot.

Käyttäytymispiirre:	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Aggressiivisuus									
2. Ahdistuneisuus	.03								
3. Depressiivisyys	.17*	.55***							
4. Hyperaktiivisuus	.73***	-.09	.09						
5. Impulsiivisuus	.76***	-.00	.07	.76***					
6. Konstruktiivisuus	-.50***	-.26***	-.41***	-.39***	-.43***				
7. Mukautuvuus	-.57***	.18**	.03	-.65***	-.52***	.39***			
8. Suosio	-.14*	-.40***	-.47***	-.05	-.11	.69***	.15*		
9. Tarkkaamattomuus	.63***	.15*	.26***	.64***	.68***	-.46***	-.40***	-.30***	

TAULUKKO 8. Toverien arvioimien käyttäytymispiirteiden keskinäiset korrelaatiot.

Käyttäytymispiirre:	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Aggressiivisuus									
2. Ahdistuneisuus	-.25***								
3. Depressiivisyys	-.15*	.55***							
4. Hyperaktiivisuus	.75***	-.34***	-.21**						
5. Impulsiivisuus	.75***	-.26***	-.16*	.80***					
6. Konstruktiivisuus	-.19**	.08	-.27***	-.15*	-.17*				
7. Mukautuvuus	-.53***	.47***	.23***	-.48***	-.45***	.53***			
8. Suosio	.20**	-.24***	-.42***	.19**	.17**	.73***	.14*		
9. Tarkkaamattomuus	.65***	-.22**	-.03	.72***	.72***	-.39***	-.54***	-.30***	

Opettajan ja toverien arvioinnit korreloivat keskenään enemmän kuin vanhemman arvioinnin kanssa (taulukko 9). Sekä ulospäin suuntautuneiden käyttäytymishäiriöitä että prososiaalista käyttäytymistä koskevat arvioinnit korreloivat opettajan ja toverien kesken enemmän kuin vanhemman ja toverien arvioinnit. Lisäksi aggressiivisuuden, tarkkaamattomuuden, mukautuvuuden ja suosion opettaja -ja toveriarviointien korrelaatiot olivat suuremmat kuin vanhemman -ja opettaja-arvioinnin väliset korrelaatiot. Vanhemman ja opettajan tekemien aggressiivisuusarviointien korrelaatiot olivat puolestaan vanhemman ja toverien arviointien korrelaatioita suuremmat.

TAULUKKO 9. Lapsen sosiaalista käyttäytymistä koskevien vanhemman, opettajan ja toverien arviointien korrelaatiot.

Arvioitu käyttäytymispiirre:	Arvioitsijat:			Korrelaatioerojen merkitsevyys
	Vanhemmat ja opettaja (a) n = 215	Vanhemmat ja toverit (b) n = 216	Opettaja ja toverit (c) n = 227	
Aggressiivisuus	.35***	.17*	.54***	c > a*, b***; a > b*
Ahdistuneisuus	.26***	.17*	.30***	NS
Depressiivisyys	.27***	.15*	.30***	NS
Hyperaktiivisuus	.45***	.39***	.54***	c > b*
Impulsiivisuus	.39***	.33***	.52***	c > b*
Konstruktivisuus	.33***	.26***	.48***	c > b**
Mukautuvuus	.25***	.11	.44***	c > a*, b***
Suosio	.28***	.22**	.53***	c > a**, b***
Tarkkaamattomuus	.34***	.26***	.50***	c > a*, b**

* p < .05
** p < .01
*** p < .001.

Vanhemman tyytymättömyys

Vanhempien perheeseen liittyvän tyytymättömyyden jakaumat (taulukko 10) poikkesivat normaalijakaumasta ja olivat sekä äideillä että isillä oikealle pitkähäntäisiä. Äidit ja isät olivat yleensä pääasiallisesti tyytyväisiä kotona vietettyyn vapaa-aikaan ja puolisosuhteeseen (Md = 2) ja täysin tyytyväisiä lapsisuhteeseen (Md = 1). Perhe-elämään äidit olivat pääasiallisesti tyytyväisiä ja isät täysin tyytyväisiä.

TAULUKKO 10. Vanhempien perheeseen liittyvän tyytymättömyyden jakaumat äideille ja isille prosentteina.

Tyytymättömyys	Äidit (%)						Isät (%)					
	1	2	3	4	5	n	1	2	3	4	5	n
Vapaa-ajan viettoon												
kotona	26.2	61.7	11.2	0.9	-	107	33.3	55.6	10.0	-	1.1	90
Puolisosuhteeseen	34.3	47.5	11.1	3.0	3.0	99	43.2	46.6	5.7	1.1	3.4	88
Lapsisuhteeseen	63.2	34.0	1.9	0.9	-	106	66.7	28.9	2.2	1.1	1.1	90
Perhe-elämään yleensä	35.5	53.3	8.4	1.9	0.9	107	47.8	43.3	6.7	1.1	1.1	90

3.2. Lapsen käyttäytymisarviointien vertailut äidin masennuksen ja vanhemman tyytymättömyyden suhteen

Vanhemman ja opettajan arvioinnin erot

Vanhemman ja opettajan arvioinnit erosivat toisistaan sekä ei-masentuneiden että masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehtyjen arviointien kohdalla (taulukko 11). Vanhemmat arvioivat lapset suositummiksi ja konstruktivisemmiksi kuin opettajat. Lisäksi ei-masentuneiden äitien lapsia koskevissa arvioinneissa vanhemmat arvioivat lapset ahdistuneemmiksi kuin opettajat, kun taas opettajat arvioivat lapset depressiivisemmiksi kuin vanhemmat.

TAULUKKO 11. Ei-masentuneiden ja masennusjakson kokeneiden äitien lapsia koskevien vanhemman ja opettajan arviointien keskiarvoerot.

Arvioitu käyttäytymispiirre:	Äidillä ei ole esiintynyt masennusta				Äidillä esiintynyt masennusjakso				Ryhmien välisten erojen merkitsev.
	Vanhemman arviointi (a)		Opettajan arviointi (b)		Vanhemman arviointi (c)		Opettajan arviointi (d)		
	x	SD	x	SD	x	SD	x	SD	
Aggressiivisuus	0.62	0.42	0.66	0.69	0.71	0.41	0.57	0.59	NS
Ahdistuneisuus	1.01	0.46	0.89	0.60	1.06	0.49	0.91	0.64	a > b*
Depressiivisyys	0.29	0.40	0.39	0.53	0.42	0.51	0.37	0.48	b > a*
Hyperaktiivisuus	0.74	0.70	0.80	0.88	0.82	0.71	0.67	0.83	NS
Impulsiivisuus	0.85	0.66	0.81	0.88	0.87	0.66	0.71	0.76	NS
Konstruktivisuus	2.28	0.40	1.95	0.57	2.18	0.46	1.93	0.64	a > b***; c > d**
Mukautuvuus	1.44	0.49	1.52	0.64	1.37	0.49	1.43	0.59	NS
Suosio	2.08	0.58	1.58	0.75	2.13	0.70	1.51	0.90	a > b***; c > d***
Tarkkaamattomuus	0.62	0.53	0.66	0.75	0.65	0.58	0.51	0.71	NS

* p < .05
 ** p < .01
 *** p < .001.

Standardisoidut käyttäytymisarvioinnit

Standardisoidulle aineistolle tehdyissä vertailuissa ainoastaan vanhempien arvioinnit erosivat äidin masennuksen suhteen. Opettaja -ja toveriarvioinneissa ei ilmennyt keskiarvoeroja ei-masentuneiden ja masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehtyjen arviointien välillä (taulukko 12). Sitä vastoin vanhemman arvioinneissa masennusjakson kokeneiden äitien lapset arvioitiin depressiivisemmiksi kuin ei-masentuneiden lapset.

TAULUKKO 12. Ei-masentuneiden ja masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehtyjen standardisoitujen käyttäytymisarviointien keskiarvot ja hajonnat.

Arvioitu käyttäytymispiirre	Äidillä ei ole esiintynyt masennusta						Äidillä ollut masennusjakso						Ryhmiä välisten erojen merkitsev.
	Arvioinnin tehnyt:												
	Vanhemmat n = 138 (a)		Opettaja n = 143 (b)		Toverit n = 144 (c)		Vanhemmat n = 78 (d)		Opettaja n = 84 (e)		Toverit n = 84 (f)		
	x	SD	x	SD	x	SD	x	SD	x	SD	x	SD	
Aggr.	-0.04	1.01	0.08	1.07	0.04	1.04	0.16	0.97	-0.08	0.91	0.00	0.99	NS
Ahd.	-0.02	1.00	0.03	0.99	-0.01	0.99	0.07	1.04	0.07	1.05	0.13	1.06	NS
Depr.	-0.09	0.91	0.01	1.03	-0.02	1.00	0.20	1.16	-0.02	0.96	0.11	1.08	d > a*
Hyper.	-0.02	1.01	0.05	1.01	0.05	1.04	0.08	1.02	-0.10	0.98	-0.08	0.96	NS
Impuls.	0.02	1.01	0.06	1.06	0.08	1.06	0.04	1.02	-0.05	0.92	-0.06	0.96	NS
Konstr.	0.05	0.95	-0.03	0.93	0.08	1.07	-0.18	1.08	0.03	1.06	-0.07	0.90	NS
Muk.	0.03	1.00	0.01	1.03	0.01	0.97	-0.10	0.99	-0.10	0.98	0.10	1.11	NS
Suosio	-0.05	0.96	0.00	0.90	0.06	0.99	0.06	1.10	-0.07	1.12	-0.08	1.01	NS
Tarkk.	-0.00	0.98	0.05	1.00	0.07	1.06	0.03	1.05	-0.12	0.94	-0.10	0.95	NS

* p < .05

Vanhempien, toveriä ja opettajan arviointien välisiä korrelaatioeroja verrattiin suhteessa äidin masennuksen aiempaan esiintymiseen (taulukko 13). Aiemmin masentuneiden äitien lapsia koskevat vanhemman arvioinnit aggressiivisuudesta, ahdistuneisuudesta ja mukautuvuudesta eivät korreloineet opettajan eivätkä toveriä arviointien kanssa. Ei-masentuneiden äitien lapsista tehdyt vanhemman ja toveriä arvioinnit eivät korreloineet mukautuvuuden osalta. Masennuksen kokeneiden ja ei-masentuneiden äitien vanhemman arviointien ja muiden arviointien korrelaatiot erosivat aggressiivisuutta ja depressiivisyyttä koskevien arviointien kohdalla. Ei-masentuneiden kohdalla vanhemman ja opettajan aggressiivisuusarviointien välinen korrelaatio oli suurempi kuin masennusjakson kokeneiden

äitien ryhmässä ($z = 2.300$, $p = .05$). Aiemmin masentuneiden osalta vanhemman ja toverien depressioarvioinnit korreloivat puolestaan enemmän kuin ei-masentuneiden äitien lasten vastaavat arvioinnit ($z = 2.025$, $p = .05$).

TAULUKKO 13. Vanhemman, toverien ja opettajien arviointien korrelaatiot erikseen niille vanhemmille, joista äiti on kokenut masennusjakson ja joista äidillä ei ole esiintynyt masennusta.

Äidillä ollut masennusjakso:	Kyllä (n = 78)		Ei (n = 138)		Korrelaatioerojen merkitsevyys
	Toveri-arviointi (a)	Opettaja-arviointi (b)	Toveri-arviointi (c)	Opettaja-arviointi (d)	
1. Aggressiivisuus	.10	.14	.22*	.44***	d > b*
2. Ahdistuneisuus	.12	.22	.21*	.29**	NS
3. Depressiivisyys	.32**	.29*	.04	.25**	a > c*
4. Hyperaktiivisuus	.33**	.39***	.44***	.49***	NS
5. Impulsiivisuus	.25*	.39***	.38***	.38***	NS
6. Konstruktiivisuus	.21	.38**	.28**	.30***	NS
7. Mukautuvuus	.06	.20	.14	.27**	NS
8. Suosio	.23*	.32**	.20*	.25**	NS
9. Tarkkaamattomuus	.30**	.37**	.25**	.33***	NS

* $p < .05$

Masennusjakson kokeneiden äitien lapsia koskevien arviointien keskiarvojen eroja suhteessa äidin sairauteen liittyviin tekijöihin tarkasteltiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Edellisimmän masennusjakson suhteen ilmeni keskiarvoeroja ainoastaan vanhempien tekemissä depressioarvioinneissa (taulukko 14). Jos äidillä oli edellisimmän kerran ollut masennusta ennen kaksosten kouluikää tai heidän koulussaolon aikana, olivat lapset vanhemman arvioinnin mukaan keskimäärin depressiivisempiä kuin ne lapset, joiden äidillä oli esiintynyt masennusta ennen kaksosten syntymää.

TAULUKKO 14. Vanhemman arvioiman depressiivisyyden keskiarvot ja hajonnat äidin edellisimmän masennusjakson ajankohdan suhteen.

Arvioitu käyttäytymispiirre	Äidin edellisin masennusjakso ollut:							Ryhmi- välisten erojen merkitsev. (Scheffe)
	Ennen kaksosten syntymää (a) N = 12		Ennen kaksosten kouluikää (b) N = 10		Kaksosten kouluian aikana (c) N = 62		F	
	x	SD	x	SD	x	SD		
Depressiivisyys	-0.66	0.33	0.83	1.43	0.28	1.13	5.52**	b > a; c > a

** p < .01

N = arvioitujen lasten lukumäärä

Opettaja -ja toveriarviointien keskiarvoissa ilmeni eroja äidin masennuksen puhkeamisajankohdan suhteen (taulukko 15). Yksisuuntaisella varianssianalyysillä tehdyssä vertailussa opettajan arvioiman ahdistuneisuuden keskiarvot erosivat toisistaan äidin masennuksen puhkeamisajankohdan perusteella: $F(2,81) = 7.92$, $p < .001$. Jos äidin masennus oli puhjennut ennen lasten syntymää arvioitiin lapset ahdistuneemmiksi kuin ne lapset, joiden äidin masennus oli alkanut ennen lasten kouluikää tai koulussaolon aikana.

Myös opettajan tekemissä suosioarvioinneissa ilmeni eroja: $F(2,81) = 8.51$, $p < .001$. Kaksoiset, joiden äidin masennus oli alkanut lasten koulussaolon aikana olivat suositumpia kuin ne, joiden äidin sairaus oli joko puhjennut ennen heidän syntymää tai ennen kouluikää.

Verrattuna opettajan arviointeihin toveriarvioinneissa useampien arviointien keskiarvot erosivat äidin masennuksen puhkeamisajankohdan suhteen. Ahdistuneisuuden keskiarvoissa ilmeni yksisuuntaisessa varianssianalyysissä eroja: $F(2,81) = 6.19$, $p < .01$. Jos äidin masennus oli alkanut ennen lasten syntymää, olivat lapset ahdistuneempia kuin ne, joiden äidillä sairaus oli puhjennut vasta lasten koulussaolon aikana. Depressiivisyyttä koskevien arviointien keskiarvot erosivat myös puhkeamisajankohdan perusteella: $F(2,81) = 9.00$, $p < .001$. Sekä ennen kaksosten syntymää että ennen heidän kouluikää puhjenneen masennuksen pohjalta muodostuneissa ryhmissä depressiivisyyttä ilmeni enemmän kuin niillä lapsilla, joiden äidin sairaus oli alkanut vasta lasten koulussaolon aikana. Samoin lasten suosiossa ilmeni eroja äidin sairauden alkamisen suhteen: $F(2,81) = 8.00$, $p < .001$. Toverien mukaan kaksoiset, joiden äidin masennus oli alkanut vasta lasten koulussaolon aikana, olivat suositumpia kuin ne, joiden äidin sairaus oli puhjennut ennen lasten syntymää tai ennen heidän kouluikää. Mukautuvuusarvioinnin mukaan ($F(2,81) = 5.68$, $p < .01$) kaksoiset, joiden äidin sairaus oli alkanut ennen lasten syntymää, olivat mukautuvampia kuin ne lapset, joiden äidin masennus oli puhjennut vasta lasten koulussaolon aikana.

TAULUKKO 15. Opettajan arvioimien lasten käyttäytymisominaisuuksien keskiarvot ja hajonnat äidin masennuksen puhkeamisajankohdan suhteen.

	Äidin masennus puhjennut							Ryhmi- välisten erojen merkitsev. (Scheffe)
	Ennen kaksosten syntymää (a) N = 30		Ennen kaksosten kouluikää (b) N = 16		Kaksosten kouluian aikana (c) N = 38		F	
	x	SD	x	SD	x	SD		
<u>Opettaja-arviointi</u>								
Ahdistuneisuus	0.64	1.14	-0.27	1.00	-0.23	0.80	7.92***	a > b, c
Suosio	-0.37	0.97	-0.68	1.17	0.43	1.01	8.51***	c > a, b
<u>Toveriarviointi</u>								
Ahdistuneisuus	0.59	1.14	0.21	0.89	-0.26	0.93	6.19**	a > c
Depressiivisyys	0.31	0.99	0.84	1.61	-0.35	0.58	9.00***	a > c; b > c
Mukautuvuus	0.55	1.40	0.22	1.21	-0.30	0.52	5.68**	a > c
Suosio	-0.42	0.78	-0.49	0.83	0.37	1.07	8.00***	c > a, b

** p < .01

*** p < .001.

N = arviotujen lasten lukumäärä

Äidin masennuksen toistuminen toi esiin arviointien keskiarvoeroja sekä vanhempien että muiden arvioitsijoiden kohdalla (taulukko 16). Vanhemman arvioinnin mukaan lapset olivat depressiivisempiä, jos äidin masennus oli toistunut. Opettaja-arvioinnissa äidin masennuksen toistuminen oli yhteydessä sekä suosion että konstruktivisuuden alenemiseen. Toveriarvioinneissa äidin masennuksen toistumisen kokeneet lapset olivat enemmän ahdistuneita ja depressiivisiä. Samoin kuin opettajien myös toverien mielestä masennuksen toistuminen alensi lapsen suosiota ja konstruktivisuutta.

TAULUKKO 16. Niiden käyttäytymisarviointien keskiarvot ja hajonnat, jotka ovat eronneet merkitsevästi toisistaan äidin masennuksen toistumisen suhteen.

	Äidin masennus				t
	ei ole toistunut (a) N = 48		on toistunut (b) N = 30		
	x	SD	x	SD	
<u>Vanhemman arviointi</u>					
Depressiivisyys	-0.11	0.93	0.72	1.30	-3.30**; b > a
<u>Opettaja-arviointi</u>					
Konstruktivisuus	0.32	0.96	-0.49	1.05	3.60**; a > b
Suosio	0.31	1.04	-0.76	0.89	4.72***; a > b

(taulukko jatkuu seuraavalle sivulle)

	Äidin masennus ei ole toistunut (a)		on toistunut (b)		t
	N = 48		N = 30		
	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD	
<u>Toveriarviointi</u>					
Ahdistuneisuus	-0.14	0.89	0.61	1.18	-3.27**; b > a
Depressiivisyys	-0.30	0.59	0.87	1.34	-5.58***; b > a
Konstruktiiivisuus	0.14	0.96	-0.45	0.64	2.98**; a > b
Suosio	0.31	1.02	-0.78	0.50	5.46***; a > b

** p < .01

*** p < .001.

N = arvioitujen lasten lukumäärä

Vanhempien tyytymättömyys

Vanhempien tyytymättömyydessä perheeseen ilmeni äidin masennuksen suhteen keskiarvoeroja ainoastaan äitien tyytymättömyyttä koskevien arviointien kohdalla (taulukko 17). Masennusjakson kokeneet äidit olivat tyytymättömämpiä kotona vietettyyn vapaa-aikaan.

TAULUKKO 17. Vanhempien perheeseen liittyvän tyytymättömyyden keskiarvot ja hajonnat äideillä ja isillä. Vanhempien tyytymättömyyden keskiarvovertailut äidillä esiintyneen masennuksen suhteen.

Tyytymättömyys	Äidit Äidillä esiintynyt masennusta						Isät						t
	Ei (a)			Kyllä (b)			Ei (c)			Kyllä (d)			
	$\bar{x}$	SD	n	$\bar{x}$	SD	n	$\bar{x}$	SD	n	$\bar{x}$	SD	n	
Vapaa-ajan viettoon													
kotona	1.76	0.58	68	2.05	0.69	39	1.73	0.61	60	1.93	0.87	30	-2.31*; b > a
Puolisosuhteeseen	1.86	0.91	64	2.14	1.17	35	1.71	0.89	60	1.82	0.91	28	NS
Lapsisuhteeseen	1.42	0.53	67	1.38	0.67	39	1.42	0.56	60	1.40	0.93	30	NS
Perhe-elämään yleensä	1.71	0.71	68	1.95	0.79	39	1.65	0.76	60	1.63	0.77	30	NS

Äidin tyytymättömyys erosi isän tyytymättömyydestä ainoastaan niiden vanhempien kohdalla, joista äidillä oli esiintynyt masennusta (taulukko 18). Masennusjakson kokeneet äidit olivat keskimäärin tyytymättömämpiä puolisosuhteeseen kuin isät.

TAULUKKO 18. Vanhempien perheeseen liittyvän tyytymättömyyden keskiarvovertailut äitien ja isien välillä.

Tyytymättömyys	Äidillä ei ole esiintynyt masennusta				Äidillä esiintynyt masennusta				t
	Äiti (a)		Isä (b)		Äiti (c)		Isä (d)		
	x	SD	x	SD	x	SD	x	SD	
Vapaa-ajan viettoon									
kotona	1.69	0.53	1.73	0.61	2.10	0.72	1.97	0.86	NS
Puolisuhteeseen	1.78	0.81	1.69	0.88	2.19	1.23	1.69	0.68	2.58*; c > d
Lapsisuhteeseen	1.39	0.49	1.42	0.56	1.38	0.56	1.41	0.95	NS
Perhe-elämään yleensä	1.63	0.58	1.64	0.76	1.86	0.74	1.66	0.77	NS

Äidin masennuksen ja vanhemman tyytymättömyyden keskinäinen riippuvuus

Vanhemman tyytymättömyyden vaihtelu ei riippunut yleensä äidin masennuksesta. Äidin masennukseen liittyvät ajankohdat tai masennusjaksojen toistuminen eivät korreloineet äidin tyytymättömyyden kanssa. Sen sijaan äidin vakavimman masennusjakson syvyys ja isän lapsisuhteeseen tyytymättömyys korreloivat positiivisesti ($r = .41^*$).

Äidin masennukseen ja vanhemman tyytymättömyyteen liittyvät arvioitsijoiden väliset erot

Äidin masennukseen liittyvien tekijöiden ja lapsen arvioinnin korrelaatiot erosivat osittain toisistaan riippuen siitä, oliko arvioinnin suorittanut vanhempi, opettaja vaiko toverit (taulukko 19). Myös aiemmin masentuneiden äitien lapsia koskevat vanhemman arvioinnit ja vanhemman tyytymättömyyden korrelaatiot erosivat muiden arvioitsijoiden korrelaatioista (taulukko 20). Sitä vastoin ei-masentuneiden äitien ja isien arvioimien lapsen käyttäytymisominaisuuksien ja tyytymättömyyden korrelaatiot eivät eronneet yleensä muiden arvioitsijoiden korrelaatioista (taulukko 21).

Aiemmin masentuneiden äitien lapsista tehdyt arvioinnit

Äidin masennusjaksojen ajankohdat ja toistuminen korreloivat osaksi eri tavoin eri arvioitsijoiden tekemien arviointien kanssa. Äidin vaikeimman masennusjakson ajankohta heijastui ainoastaan vanhemman arviointiin, jonka mukaan masennusjakson läheisyys oli yhteydessä aggressiivisuuden vähenemiseen ($r = -.29^*$), mikä erosi opettaja-arvioinnin korreloimattomuudesta. Sitä vastoin masennuksen puhkeamisajankohta liittyi vain

opettajan ja toverien arvioimaan suosioon. Tällöin sekä opettajan ($r = .35^{**}$) että toverien arviointien perusteella ($r = .37^{**}$) lapsi oli suosituimpi, jos äidin masennus oli puhjennut vasta lapsen koulussaolon aikana. Lisäksi ainoastaan toveriarvioinnissa masennuksen toistuminen ja hyperaktiivisuus korreloivat negatiivisesti ($r = -.34^{**}$), mutta vanhemman arvioinnissa ei esiintynyt vastaavaa korrelaatiota.

TAULUKKO 19. Äidin masennuksen ja vanhemman, opettajan sekä toverien tekemien käyttäytymisarviointien korrelaatiot.

		Arvioitu käyttäytymispiirre								
		Aggr.	Ahdist.	Depr.	Hyper.	Impuls.	Joht.	Konstr.	Muk.	Tarkk.
Masennuksen puhkeamisajankohta	a)	-.13	-.17	-.02	.01	.01	-.05	-.01	-.03	-.00
	b)	.17	-.33**	-.32**	.19	.22*	.35**	.11	-.03	.21
	c)	.13	-.42**	-.37**	.28*	.20	.37**	.19	-.27*	-.01
Vaikeimman masennusjakson ajankohta	a)	-.29*	-.12	.03	.10	.01	-.04	-.02	-.01	.11
	b)	.09	-.09	.05	.13	.09	-.08	-.25*	-.17	.12
	c)	-.06	-.04	.01	-.05	.00	.00	.07	.08	.03
Vaikeimman masennusjakson syvyys	a)	.06	.15	.17	.06	.10	.08	-.03	-.04	.18
	b)	-.04	.16	.24*	-.01	-.12	-.12	-.09	.01	-.12
	c)	-.09	.20	.08	-.10	.00	-.12	-.13	.07	.11
Masennuksen toistuminen	a)	.01	.12	.33**	.07	.00	-.20	-.20	-.13	.15
	b)	.03	.24*	.29**	-.06	-.00	-.48***	-.37***	-.16	-.05
	c)	-.17	.35**	.56***	-.34**	-.29**	-.55***	-.31**	.07	.10
Edellisen masennusjakson ajankohta	a)	-.19	-.08	.20	.13	.03	-.18	-.14	-.17	.09
	b)	.16	-.04	-.12	.10	.21	.01	-.14	-.07	.14
	c)	-.04	-.11	.02	.03	-.02	-.09	-.02	-.07	.01

a) Vanhemman arviointi; b) Opettaja-arviointi; c) Toveriarviointi

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehdyt arvoinnit ja vanhemman tyytymättömyys korreloivat joissakin tapauksissa vain vanhemman arvioinnin kanssa ja aggressiivisuuden kohdalla vanhempien ja toverien korrelaatiot olivat jopa erisuuntaiset.

Lapsen ulospäin suuntautuneiden käyttäytymishäiriöiden kohdalla esiintyi äidin tyytymättömyyteen liittyviä korrelaatioeroja. Vanhempien ja toverien käsitykset lapsen aggressiivisuudesta erosivat huomattavasti toisistaan. Kun vanhemman arvioinnin mukaan äidin tyytymättömyys kotona vietettyyn vapaa-aikaan, puolisosuhteeseen ja perhe-elämään oli yhteydessä lapsen aggressiivisuuden lisääntymiseen ($r = .25^* - .35^{**}$), niin toveriarvioinnissa vastaavat tyytymättömyyden tunteet liittyivät aggressiivisuuden vähenemiseen ($r = -.26^* - .30^{**}$). Sitä vastoin opettaja-arvioinnissa ei ilmennyt vastaavien muuttujien välillä korrelaatioita lainkaan. Lisäksi myös aikuisten ja lasten mielipiteet poikkesivat toisistaan lapsen

aggressiivisuuden ja äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyyden suhteen. Vanhempien ($r = .43^{***}$) ja opettajan arvioinneissa ($r = .31^{**}$) lapsisuhteeseen tyytymättömyys korreloi voimakkaasti lapsen aggressiivisuuden lisääntymisen kanssa, muttei korreloinut lainkaan toveri-arvioinnin kanssa.

TAULUKKO 20. Masennuksen kokeneiden äitien ryhmään kuuluvien isien ja äitien tyytymättömyyden korrelaatiot vanhemman, opettajan ja toverien tekemiin lapsen käyttäytymisen arviointeihin.

Arvioitu käyttäytymispiirre:	Vanhemman tyytymättömyys:			
	Vapaa-ajan viettoon kotona	Puolisosuhteeseen	Lapsisuhteeseen	Perhe-elämään
	Isä / Äiti	Isä / Äiti	Isä / Äiti	Isä / Äiti
Aggressiivisuus	a) .03 / .33**	.03 / .25*	.30* / .43***	.16 / .35**
	b) .04 / -.06	-.23 / -.17	.23 / .31**	-.01 / -.15
	c) -.15 / -.30**	-.30* / -.26*	.03 / .02	-.06 / -.28*
Ahdistuneisuus	a) .11 / .21	.26 / .33**	.17 / .21	.08 / .18
	b) -.09 / .31**	-.04 / .44***	-.03 / .15	.26* / .29*
	c) .08 / .16	.12 / .28*	.22 / .09	.13 / .03
Depressiivisyys	a) .36** / .32**	.24 / .18	.34* / .37**	.16 / .15
	b) .01 / .22	-.10 / .22	.15 / .31**	-.01 / .10
	c) -.12 / .14	-.14 / .03	-.01 / .15	-.13 / -.03
Hyperaktiivisuus	a) .12 / .20	-.02 / .05	.05 / .24*	.03 / .14
	b) -.14 / -.07	-.31* / -.19	-.11 / .13	-.16 / -.21
	c) -.03 / -.27*	-.26 / -.32**	-.12 / -.12	-.17 / -.32**
Impulsiivisuus	a) .05 / .12	-.29* / -.19	.02 / .30**	-.11 / .02
	b) -.01 / -.02	-.26 / -.10	-.08 / .12	-.08 / -.12
	c) -.01 / -.27*	-.22 / -.26*	-.11 / -.10	-.04 / -.25*
Konstruktiiivisuus	a) .04 / -.23	.07 / -.11	-.15 / -.36**	-.08 / -.28*
	b) .01 / .02	.37** / .11	-.07 / -.39***	.05 / .12
	c) .16 / -.15	.37** / .11	-.08 / -.36**	.12 / .10
Mukautuvuus	a) .06 / .10	-.19 / -.15	-.21 / -.05	.11 / -.09
	b) .07 / .18	.30* / .33**	-.01 / -.20	.14 / .41***
	c) .04 / -.07	.31* / .27*	-.11 / -.32**	-.08 / .02
Suosio	a) -.10 / -.10	-.14 / -.18	-.21 / -.22	-.16 / -.14
	b) -.01 / -.13	.27 / -.02	.07 / -.24*	.01 / .09
	c) .13 / -.29*	.23 / -.08	-.09 / -.41***	.02 / -.07
Tarkkaamattomuus	a) -.16 / .19	-.26 / -.18	.03 / .29	-.29* / -.01
	b) .03 / .21	-.38** / -.07	-.28* / .28*	-.08 / -.04
	c) -.09 / -.10	-.30* / -.24*	.05 / .11	-.12 / -.15

a) Vanhemman arviointi; b) Opettaja-arviointi; c) Toveriarviointi

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Vanhemmilla ja tovereilla oli myös erilaiset mielipiteet lapsen hyperaktiivisuudesta ja impulsiivisuudesta. Toveriarviointien perusteella lapset olivat vähemmän hyperaktiivisia, jos äiti oli joko tyytymätön kotona vietettyyn vapaa-aikaan ($r = -.27^*$) tai perhe-elämään ($r = -.32$). Vastaavasti myös toverien arvioiman impulsiivisuuden ja äidin kotona vietettyyn vapaa-aikaan tyytymättömyyden välinen korrelaatio oli negatiivinen ($r = -.27^*$). Sitä vastoin vanhemman arvioinnissa kyseisten muuttujien välillä ei ollut riippuvuussuhdetta, vaan sen mukaan äidin tyytymättömyys lapsisuhteeseen oli yhteydessä impulsiivisuuden lisääntymiseen ($r = .30^{**}$), mikä erosi toverien arvioinnin korreloimattomuudesta.

Samoin vanhempien ja toverien näkemykset erosivat toisistaan lapsen sisäänpäin kääntyneistä käyttäytymishäiriöistä depressiivisyyden osalta. Vanhemman arvioiman depressiivisyyden ja isän kotona vietettyyn vapaa-aikaan tyytymättömyyden korrelaatio oli positiivinen ($r = .36^{**}$), kun taas vastaavaa yhteyttä ei ollut havaittavissa toveriarvioinnin kohdalla.

TAULUKKO 21. Ei-masentuneiden äitien ryhmään kuuluvien isien ja äitien tyytymättömyyden korrelaatiot vanhemman, opettajan ja toverien tekemiin lapsen käyttäytymisen arviointeihin.

Arvioitu käyttäytymispiirre:	Vanhemman tyytymättömyys:			
	Vapaa-ajan viettoon kotona	Puolisuhteeseen	Lapsisuhteeseen	Perhe-elämään
	Isä / Äiti	Isä / Äiti	Isä / Äiti	Isä / Äiti
Aggressiivisuus	a) -.16 / .19*	-.16 / .11	-.05 / .16	-.13 / .19*
	b) .00 / .22*	-.16 / -.02	-.05 / .17*	-.10 / .04
	c) .01 / .11	.02 / -.03	.03 / .11	.09 / -.02
Ahdistuneisuus	a) -.01 / .07	-.10 / .04	.18 / -.02	-.09 / .11
	b) .11 / -.08	.02 / -.18	.06 / -.19*	.02 / -.12
	c) .08 / -.08	-.10 / -.06	.13 / -.17	-.04 / -.02
Depressiivisyys	a) -.17 / .21*	-.02 / .06	.00 / -.01	-.06 / .04
	b) .01 / .02	-.03 / .02	.19* / .13	.10 / .12
	c) -.07 / -.18*	-.29** / -.14	-.04 / .01	-.14 / -.04
Hyperaktiivisuus	a) -.12 / .29**	-.22* / -.16	-.10 / .02	-.15 / -.02
	b) .05 / .06	-.17 / -.08	-.09 / .12	-.18 / -.03
	c) -.12 / .19*	-.18* / -.04	-.03 / .16	-.07 / .07
Impulsiivisuus	a) -.11 / .21*	-.10 / .02	-.13 / .09	-.09 / .04
	b) .13 / .16	-.14 / .02	.00 / .13	-.09 / .05
	c) .00 / .17	-.15 / -.05	.06 / .19*	-.05 / .07

(taulukko jatkuu seuraavalle sivulle)

Vanhemman tyytymättömyys:

Arvioitu käyttäytymispiirre:	Vapaa-ajan viettoon kotona		Puolisosuhteeseen		Lapsisuhteeseen		Perhe-elämään	
	Isä	Äiti	Isä	Äiti	Isä	Äiti	Isä	Äiti
Konstruktiivisuus	a)	.02 /-.14	.09 /-.06		-.07 /-.19*		-.03 /-.13	
	b)	-.12 /-.01	-.01 / .12		-.09 /-.14		-.07 / .06	
	c)	-.02 /-.07	-.07 / .05		-.16 /-.06		-.21* / .00	
Mukautuvuus	a)	.10 /-.25**	.06 /-.25**		.14 /-.09		.04 /-.19*	
	b)	.01 /-.12	.06 / .15		.17 / .09		.06 / .13	
	c)	-.08 /-.20*	-.14 /-.00		-.02 /-.11		-.20* / .03	
Suosio	a)	.04 /-.04	.13 / .07		-.17 /-.15		-.01 /-.07	
	b)	-.00 /-.12	-.00 / .11		-.25** /-.11		-.16 /-.04	
	c)	.04 /-.05	.03 / .01		-.07 / .06		-.06 / .03	
Tarkkaamattomuus	a)	-.15 / .32***	-.14 / .03		.00 / .18*		-.02 / .11	
	b)	.01 / .15	-.14 / .00		.02 / .04		-.11 / .10	
	c)	-.07 / .11	-.11 /-.10		.05 / .18*		.01 / .03	

a) Vanhemman arviointi; b) Opettaja-arviointi; c) Toveriarviointi

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Vanhemman arvioinneista poiketen opettajan ja toverien tekemissä prososiaalisten ominaisuuksien arvioinneissa lapsen mukautuvuus vaihteli vanhemman tyytymättömyyden suhteen. Isän ja äidin puolisuhteeseen tyytymättömyys korreloi positiivisesti sekä opettajan ($r = .30^*$ ja $r = .33^{**}$) että toverien mukautuvuusarviointien kanssa ($r = .31^*$ ja $r = .27^*$), mutta vanhemman arvioinnissa ei tullut esiin vastaavia korrelaatioita. Lisäksi ainoastaan opettajan arvioima mukautuvuus korreloi positiivisesti äidin perhe-elämään tyytymättömyyden kanssa ($r = .41^{***}$).

Ei-masentuneiden äitien lapsista tehdyt arvioinnit

Ei-masentuneiden äitien lapsia koskevien arviointien ja vanhemman tyytymättömyyden korrelaatioissa ilmeni eroja ainoastaan mukautuvuuden kohdalla. Tällöin vanhemman arvioinnin perusteella lapsi oli vähemmän mukautuva, jos äiti oli tyytymätön joko puolisuhteeseen ($r = -.25^{**}$) tai perhe-elämään ($r = -.19^*$). Sitävastoin vastaavia yhteyksiä ei esiintynyt opettajan eikä toverien arvioinneissa.

Lapsen käyttäytymisarviointien vaihteluun vaikuttavia tekijöitä

Lapsen käyttäytymisarviointien vaihtelusta selittyi hieman suurempi osuus, jos äidillä oli esiintynyt masennusta. Aiemmin masentuneiden äitien lapsista tehtyjä arviointeja selittivät vanhemman tyytymättömyyden ohella myös äidin masennukseen liittyvät tekijät ja lapsen sukupuoli ($R^2 = 6 - 39 \%$). Myös ei-masentuneiden äitien lapsia koskevat arvioinnit selittyivät osaksi vanhemman tyytymättömyydellä ja lapsen sukupuolella, mutta masennukseen liittyvien tekijöiden puuttuessa ja tyytymättömyyden vaikutuksen ollessa melko heikko jäi selitysosuus vähäisemmäksi kuin edellisen ryhmän kohdalla ($R^2 = 4 - 23 \%$).

Masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehdyt arvioinnit

Vanhemman arviointien vaihtelua selitti yleensä ainoastaan vanhemman tyytymättömyys (taulukko 22). Vain depressiivisyyden arvioinnin kohdalla äidin masennuksen toistuminen nousi merkitseväksi selittäjäksi.

Vanhemman arviointia selitti osaksi samat tyytymättömyyden tunteet kuin opettajan ja toverien arviointeja. Kaikkien arviointien mukaan äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyys oli yhteydessä lapsen konstruktivisuuden vähenemiseen ja ahdistuneisuus puolestaan kasvoi äidin puolisosuhteeseen tyytymättömyyden myötä. Lisäksi vanhemman ja opettajan tekemissä arvioinneissa äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyys liittyi lapsen aggressiivisuuden lisääntymiseen. Vanhemmat ja toverit olivat puolestaan osaksi yhteneviä depressiivisyyttä koskevissa arvioinneissa, sillä molempien arviointien mukaan lapsen depressiivisyyden lisääntyminen oli yhteydessä äidin masennuksen toistumiseen.

Vanhempien arvioimista ulospäin suuntautuneista käyttäytymishäiriöistä aggressiivisuuden lisääntyminen selittyi äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyydellä: $F(1, 48) = 10.00$, $p < .01$. Isän perhe-elämään tyytymättömyys selitti puolestaan lapsen tarkkaamattomuuden vähenemistä: $F(1, 48) = 5.77$, $p < .05$.

Sisäänpäin kääntyneitä häiriöitä selitti sekä äidin masennuksen toistuminen että vanhemman tyytymättömyys. Masennuksen toistuminen ja isän kotona vietettyyn vapaa-aikaan tyytymättömyys selitti depressiivisyyden lisääntymistä: $F(2, 47) = 8.46$, $p < .001$. Ahdistuneisuutta lisääntymistä selitti äidin puolisosuhteeseen tyytymättömyys: $F(1, 46) = 4.80$, $p < .05$.

Lapsen prososiaalisen käyttäytymisen ominaisuuksista vanhemman tyytymättömyydellä selittyi konstruktivisuus ja suosio. Vanhemman arvioinnin mukaan sekä konstruktivisuus että suosio vähenivät äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyyden myötä: $F(1, 72) = 14.97$, $p < .001$ ja $F(1, 72) = 4.66$, $p < .05$.

TAULUKKO 22. Masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehtyjen vanhemman arviointien regressioanalyysin tulokset.

	Selittävät tekijät	β	Multiple R	R ²	F
<u>Vanhemman arvioima</u>					
Aggressiivisuus	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	.42		.17	10.00**
Ahdistuneisuus	Äidin tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	.31		.09	4.80*
Depressiivisyys	Isän tyytymättömyys - vapaa-ajan viettoon kotona	.43			
	Masennuksen toistuminen	.38	.51	.26	8.46***
Konstruktiiivisuus	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	-.41		.17	14.97***
Suosio	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	-.25		.06	4.66*
Tarkkaamattomuus	Isän tyytymättömyys - perhe-elämään yleensä	-.33		.11	5.77*

* p < .05

** p < .01

*** p < .001

Myös opettaja-arvioinnit vaihtelivat vanhempien tyytymättömyyden mukaisesti (taulukko 23), mutta myös lapsen sukupuoli heijastui arviointeihin. Opettaja-arviointi selittyi osaksi samoilla tekijöillä kuin toveriarviointi. Molemmissa arvioinneissa äidin tyytymättömyys perhe-elämään liittyi lapsen hyperaktiivisuuden vähenemiseen ja pojat arvioitiin tyttöjä useammin hyperaktiivisiksi. Opettajat ja toverit olivat myös samaa mieltä lapsen suosion vähenemisestä äidin masennuksen toistumisen myötä.

Lapsen sukupuoli selitti osaltaan ulospäin suuntautuneita käyttäytymishäiriöitä koskevia arviointeja. Aggressiivisuuden, hyperaktiivisuuden, impulsiivisuuden ja tarkkaamattomuuden arvioitiin olevan pojille tyttöjä ominaisempaa käyttäytymistä. Aggressiivisuus lisääntyi arviointien mukaan myös äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyyden lisääntyessä: $F(2, 51) = 8.36$, $p < .001$. Äidin tyytymättömyys perhe-elämään selitti hyperaktiivisuuden vähenemistä: $F(2, 51) = 12.46$, $p < .001$. Kun taas isän puolisosuhteeseen tyytymättömyys selitti sekä impulsiivisuuden: $F(2, 53) = 6.86$, $p < .01$ että tarkkaamattomuuden vähenemistä: $F(2, 51) = 14.36$, $p < .001$.

Sisäänpäin kääntyneitä häiriöitä opettajien arvioinneissa selitti sekä äidin masennus että tyytymättömyys. Äidin tyytymättömyys puolisosuhteeseen ja se, mitä aiemmin äidin masennus oli puhjennut, näyttivät opettajan arvioinnin mukaan lisäävän lapsen ahdistuneisuutta $F(2, 51) = 14.83$, $p < .001$. Myös depressiivisyyden lisääntymistä selitti masennuksen puhkeamisen

varhainen ajankohta ja lisäksi äidin tyytymättömyys lapsisuhteeseen: $F(2, 67) = 8.76, p < .001$.

Prosoσιαalisen käyttäytymisen kaikki tarkastelun kohteina olleet ominaisuudet selittyivät joko äidin masennuksella tai vanhemman tyytymättömyydellä. Suosion vähenemistä selitti äidin masennuksen toistuminen: $F(1, 52) = 8.44, p < .01$. Konstruktiivisuuden lisääntymistä selitti isän tyytymättömyys puolisosuhteeseen ja alenemista äidin tyytymättömyys lapsisuhteeseen: $F(2, 51) = 6.25, p < .01$. Äidin tyytymättömyys perhe-elämään selitti mukautuvuuden lisääntymistä $F(1, 50) = 9.75, p < .01$.

TAULUKKO 23. Masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehtyjen opettaja-arviointien regressioanalyysin tulokset.

	Selittävät tekijät	β	Multiple R	R ²	F
<u>Opettajan arvioima</u>					
Aggressiivisuus	Lapsen sukupuoli	-.40			
	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	.28	.50	.25	8.36***
Ahdistuneisuus	Äidin tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	.46			
	Masennuksen puhkeamisajankohta	-.32	.60	.37	14.83***
Depressiivisyys	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	.32			
	Masennuksen puhkeamisajankohta	-.31	.46	.21	8.76***
Hyperaktiivisuus	Äidin tyytymättömyys - perhe-elämään yleensä	-.40			
	Lapsen sukupuoli	-.42	.57	.33	12.46***
Impulsiivisuus	Isän tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	-.29			
	Lapsen sukupuoli	-.35	.45	.21	6.86**
Konstruktiiivisuus	Isän tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	.28			
	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	-.29	.44	.20	6.25**
Mukautuvuus	Äidin tyytymättömyys - perhe-elämään yleensä	.40		.16	9.75**
Suosio	Masennuksen toistuminen	-.37		.14	8.44**
Tarkkaamattomuus	Isän tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	-.40			
	Lapsen sukupuoli	-.45	.60	.36	14.36***

** $p < .01$

*** $p < .001$

Toverien arvioimien käyttäytymisominaisuuksien vaihtelu selittyi sekä vanhemman tyytymättömyydellä että äidin masennuksella (taulukko 24). Verrattuna opettajan arviointiin toveriarvioinneissa ei esiintynyt yhtä usein sukupuolen vaikutusta arviointiin vaan toverien tekemät arvioinnit olivat herkempiä äidin masennukseen liittyvien tekijöiden vaihtelulle.

Ulospäin suuntautuneista käyttäytymishäiriöistä aggressiivisuutta selitti äidin tyytymättömyys perhe-elämään: $F(1, 50) = 11.48, p < .01$. Aivan kuten opettajan arvioinneissa myös toverien arvioinneissa hyperaktiivisuuden vähenemistä selitti äidin tyytymättömyys perhe-elämään ja pojat arvioitiin tyttöjä useammin hyperaktiivisiksi: $F(2, 49) = 6.37, p < .01$. Impulsiivisuuden vähenemiseen näytti vaikuttavan myös äidin tyytymättömyys perhe-elämään, mutta lisäksi vähenemistä selitti myös äidin masennuksen toistuminen: $F(2, 67) = 6.19, p < .01$.

Sisäänpäin kääntyneistä häiriöistä sekä depressiivisyys että ahdistuneisuus selittyivät vanhempien tyytymättömyydellä ja lisäksi myös äidin masennuksella. Lapsen ahdistuneisuuden lisääntyminen selittyi samoin kuin opettaja-arvioinneissa äidin puolisosuhteeseen tyytymättömyydellä ja masennuksen toistumisella: $F(2, 51) = 12.17, p < .001$. Depressiivisyyttä koskevien arviointien kohdalla ainoastaan äidin masennuksen toistuminen selitti depressiivisyyden lisääntymistä: $F(1, 58) = 18.00, p < .001$.

Prososiaalisen käyttäytymisen ominaisuuksista suosion ja konstruktiivisuuden arvioinnit vaihtelivat vanhempien tyytymättömyyden suhteen. Suosion vähenemistä selitti äidin tyytymättömyys lapsisuhteeseen ja masennuksen toistuminen: $F(2, 51) = 13.24, p < .001$. Konstruktiivisuuden väheneminen selittyi myös äidin tyytymättömyydellä lapsisuhteeseen ja masennuksen toistumisella, mutta sitä vastoin tyttöjen arvioitiin olevan poikia useammin konstruktiivisia: $F(3, 50) = 10.61, p < .001$. Mukautuvuus näytti lisääntyvän: jos äidin masennus oli puhjennut lähempänä nykyhetkeä ja; jos isä oli tyytymätön puolisosuhteeseen: $F(2, 49) = 6.69, p < .01$.

TAULUKKO 24. Masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehtyjen toveriarviointien regressioanalyysin tulokset.

	Selittävät tekijät	β	Multiple R	R ²	F
<u>Toverien arvioima</u>					
Aggressiivisuus	Äidin tyytymättömyys - perhe-elämään yleensä	-.43		.19	11.48**
Ahdistuneisuus	Äidin tyytymättömyys - puolisosuhteeseen Masennuksen toistuminen	.48 .29	.57	.32	12.17***
Depressiivisyys	Masennuksen toistuminen	.49		.24	18.00***

(taulukko jatkuu seuraavalle sivulle)

	Selittävät tekijät	β	Multiple R	R ²	F
<u>Toverien arvioima</u>					
Hyperaktiivisuus	Äidin tyytymättömyys				
	- perhe-elämään yleensä	-.38			
	Lapsen sukupuoli	-.27	.45	.21	6.37**
Impulsiivisuus	Äidin tyytymättömyys				
	- perhe-elämään yleensä	-.32			
	Masennuksen toistuminen	-.25	.39	.16	6.19**
Konstruktiiivisuus	Lapsen sukupuoli	.42			
	Masennuksen toistuminen	-.41			
	Äidin tyytymättömyys				
	- lapsisuhteeseen	-.31	.62	.39	10.61**
Mukautuvuus	Masennuksen puhkeamis-				
	ajankohta	-.32			
	Isän tyytymättömyys				
	- puolisosuhteeseen	.33	.46	.21	6.69**
Suosio	Äidin tyytymättömyys				
	- lapsisuhteeseen	-.33			
	Masennuksen toistuminen	-.43	.58	.34	13.24***

** p < .01

*** p < .001

Ei-masentuneiden äitien lapsista tehdyt arvioinnit

Ei-masentuneiden äitien lapsia koskevista käyttäytymisarvioinneista selittyivät suuremmalta osin lapsen sukupuolella, koska vanhemman tyytymättömyydellä oli heikko yhteys lapsen arviointien vaihteluun. Eri arvioitsijoiden tekemät arvioinnit vaihtelivat osin samojen tekijöiden suhteen. Kaikkien arvioitsijoiden mukaan tarkkaamattomuus oli pojille ominaisempaa kuin tytöille. Vanhemman ja opettajan arvioinnit olivat myös yhteneviä hyperaktiivisuuden kohdalla; kummassakin arvioinnissa isän puolisosuhteeseen tyytymättömyys oli yhteydessä lapsen hyperaktiivisuuden vähenemiseen. Sitävastoin vanhemman ja toverien tekemät depressiivisyyden arvioinnit erosivat toisistaan, sillä vanhemman arvioinnin mukaan äidin kotona vietettyyn vapaa-aikaan tyytymättömyys liittyi lapsen depressiivisyyden lisääntymiseen, kun taas toveriarvioinnissa vastaa tyytymättömyyden tunne selitti depressiivisyyden vähenemistä.

Ei-masentuneiden äitien lapsia koskevissa vanhemman arvioinneissa (taulukko 26) ulospäin suuntautuneista käyttäytymishäiriöistä selittyivät ainoastaan hyperaktiivisuus ja tarkkaamattomuus. Hyperaktiivisuuden lisääntymistä selitti äidin tyytymättömyys kotona vietettyyn vapaa-aikaan ja pojat arvioitiin tyttöjä hyperaktiivisemmiksi. Isän tyytymättömyys puolisosuhteeseen selitti puolestaan hyperaktiivisuuden vähenemistä: $F(3, 112) = 9.41, p < .001$. Tarkkaamattomuus näytti lisääntyvän äidin kotona vietettyyn vapaa-aikaan

tyytymättömyyden myötä: $F = (2, 129) = 18.79, p < .001$. Lisäksi vanhemmat mielsivät pojat tarkkaamattomiksi kuin tytöt.

Sisäänpäin kääntyneiden häiriöiden osalta tyytymättömyydellä selittyi depressiivisyys. Depressiivisyys väheni isän kotona vietettyyn vapaa-aikaan tyytymättömyyden myötä, mutta lisääntyi äidin vastaavan tyytymättömyyden mukaisesti: $F(2, 113) = 5.41, p < .01$.

Prosoosiaalinen käyttäytyminen selittyi sekä lapsen sukupuolella ja vanhempien tyytymättömyydellä. Äidin tyytymättömyys lapsisuhteeseen selitti suosion vähenemistä ja tytöt todettiin useammin poikia suosittummiksi: $F(2, 113) = 5.39, p < .01$. Tytöt arvioitiin myös poikia useammin konstruktivisiksi, kun taas konstruktivisuuden vähenemistä selitti äidin tyytymättömyys lapsisuhteeseen: $F(2, 129) = 7.06, p < .01$. Mukautumisen vähenemiseen oli yhteydessä äidin puolisosuhteeseen tyytymättömyyden: $F(1, 124) = 7.07, p < .01$.

TAULUKKO 26. Ei-masentuneiden äitien lapsista tehtyjen vanhemman arviointien regressioanalyysin tulokset

Selittävät tekijät		β	Multiple R	R ²	F
<u>Vanhemman arvioima</u>					
Depressiivisyys	Isän tyytymättömyys - vapaa-ajan viettoon kotona	-.22			
	Äidin tyytymättömyys - vapaa-ajan viettoon kotona	.23	.30	.09	5.41**
Hyperaktiivisuus	Isän tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	-.26			
	Äidin tyytymättömyys - vapaa-ajan viettoon kotona	.30			
	Lapsen sukupuoli	-.18	.45	.20	9.41***
Konstruktivisuus	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	-.20		.04	5.68*
Mukautuvuus	Äidin tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	-.23		.05	7.07**
Suosio	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	-.22			
	Lapsen sukupuoli	.19	.30	.09	5.39**
Tarkkaamattomuus	Äidin tyytymättömyys - vapaa-ajan viettoon kotona	.26			
	Lapsen sukupuoli	-.36	.47	.23	18.79***

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Verrattuna vanhemman arviointeihin opettajan arviointien vaihtelusta vanhemman tyytymättömyydellä selittyi yhä vähäisempi osuus (taulukko 27). Ulospäin suuntautuneista käyttäytymishäiriöistä suuri osa selittyi lapsen sukupuolen mukaan. Opettajan arvioinnin mukaan pojat olivat tyttöjä useammin aggressiivisia ja äidin tyytymättömyys lapsisuhteeseen selitti aggressiivisuuden lisääntymistä: $F(2, 114) = 7.72, p < .001$. Pojat olivat myös tyttöjä hyperaktiivisempia, mutta hyperaktiivisuus väheni isän puolisosuhteeseen tyytymättömyyden myötä: $F(2, 116) = 12.06, p < .001$. Impulsiivisuuden: $F(1, 133) = 19.29, p < .001$ ja tarkkaamattomuuden arviointeja selitti ainoastaan lapsen sukupuoli, tällöin kyseiset ominaisuudet arvioitiin yleisemmin kuuluvan pojille: $F(1, 133) = 18.31, p < .001$.

Sisäänpäin kääntyneet häiriöt eivät opettajan arvioinnissa selittyneet vanhemman tyytymättömyydellä eivätkä lapsen sukupuolella.

Prososiaalisen käyttäytymisen ominaisuuksista suosion vähenemistä selitti isän tyytymättömyys lapsisuhteeseen: $F(1, 117) = 7.84, p < .01$. Konstruktiivisuuden vaihtelu riippui puolestaan lapsen sukupuolesta, tällöin tytöt arvioitiin poikia konstruktiivisemmiksi: $F(1, 133) = 7.61, p < .01$.

TAULUKKO 27. Ei-masentuneiden äitien lapsista tehtyjen opettaja-arviointien regressioanalyysin tulokset

	Selittävät tekijät	β	Multiple R	R ²	F
<u>Opettajan arvioima</u>					
Aggressiivisuus	Lapsen sukupuoli Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	-.27 .20	.35	.12	7.72***
Depressiivisyys	Isän tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	.20		.04	4.72*
Hyperaktiivisuus	Isän tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	-.21		.04	5.14*
Impulsiivisuus	Lapsen sukupuoli	-.36		.13	19.29***
Konstruktiivisuus	Lapsen sukupuoli	.23		.05	7.61**
Suosio	Isän tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	-.25		.06	7.84**
Tarkkaamattomuus	Lapsen sukupuoli	-.35		.12	18.31***

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Vanhemman tyytymättömyyden selitysosuus oli vähäinen myös toverien arvioinneissa (taulukko 28). Toverien arvioimista ulospäin suuntautuneista käyttäytymishäiriöistä selittyivät ainoastaan hyperaktiivisuus ja tarkkaamattomuus. Hyperaktiivisuus lisääntyi toverien

arviointien mukaan äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyyden myötä: $F(1, 116) = 7.39, p < .01$. Kuten muissakin arvioinneissa toveriarvioinneissa sukupuoli selitti tarkkaamattomuuden vaihtelua ja pojat arvioitiin tyttöjä tarkkaamattomimmiksi: $F(1, 132) = 8.42, p < .01$.

Sisäänpäin kääntyneiden häiriöiden kohdalla äidin tyytymättömyys vapaa-ajan viettoon kotona ja isän tyytymättömyys puolisosuhteeseen selitti depressiivisyyden vähenemistä: $F(2, 115) = 9.08, p < .001$.

Prosoσιαalinen käyttäytyminen ei selittänyt toveriarvioinneissa vanhempien tyytymättömyydellä eikä lapsen sukupuolella.

TAULUKKO 28. Ei-masentuneiden äitien lapsista tehtyjen toveriarviointien regressioanalyysin tulokset.

	Selittävät tekijät	β	Multiple R	R ²	F
<u>Toverien arvioima</u>					
Depressiivisyys	Äidin tyytymättömyys - vapaa-ajan viettoon kotona	-.33			
	Isän tyytymättömyys - puolisosuhteeseen	-.19	.37	.14	9.08***
Hyperaktiivisuus	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	.24		.06	7.39**
Impulsiivisyys	Äidin tyytymättömyys - lapsisuhteeseen	.18		.03	4.35*
Tarkkaamattomuus	Lapsen sukupuoli	-.24		.06	8.42**
*	p < .05				
**	p < .01				
***	p < .001				

4. POHDINTA

Tutkimuksen mukaan äidin aiemmin kokema masennus ei suoranaisesti vääristä vanhempien lapsesta tekemää sosiaalisen käyttäytymisen arviointia. Vaikka tutkimuksessa tehtyjen vertailujen perusteella vanhemman arviointi eroaa osittain opettaja- ja toveriarvioinnista, ei äidin aiempi masennus johtanut arviointien poikkeavuuteen vaan itseasiassa lapsen depressiivisten oireiden tarkempaan havaitsemiseen. Sitävastoin tarkasteltaessa vanhemman kokemaa tyytymättömyyttä perheeseen ilmeni, että vanhempien tyytymättömyys heijastuu huomattavasti enemmän lasta koskeviin arviointeihin ja saattaa vääristää vanhemman arviointia, jos äidillä on esiintynyt masennusta.

Vanhempien yleinen käsitys lasten prososiaalisista ominaisuuksista erosi opettajan ja toveri arvioinneista. Opettajan näkemyksiin verrattuna vanhemmat uskoivat lasten olevan ikätovereidensa parissa konstruktivisempia ja suosituimpia. Toveriarvioinnit tukivat enemmän opettajan käsitystä suosiosta, sillä toveri arvioinnit korreloivat voimakkaammin opettajan kuin vanhemman arvioinnin kanssa. Siten vanhemmilla saattaa esiintyä ns. positiivista harhaisuutta (Lovejoy, 1991; Miller, 1995), jonka myötä heillä on taipumus yliarvioida lapsensa myönteisiä ominaisuuksia. Koska positiivista vääristymistä ilmeni myös masentuneiden lapsia koskevissa vanhemman arvioinneissa, voidaan joko olettaa, että masennuksesta toivuttuaan äitien ajatusmaailma on tervehtynyt (Beck ym., 1979) tai isien käsityksillä on ollut huomattava vaikutus arviointeihin.

Masennusjakson kokeneiden äitien lapsista tehdyissä vanhemman arvioinneissa ei tullut esiin masentuneilla havaittua lasten ongelmien liioittelua. Vanhemman arvioinnit, joiden tekemiseen oli osallistunut masennuksen kokenut äiti, eivät eronneet opettaja-arvioinnista lapsen käyttäytymishäiriöiden osalta. Saadut tulokset tukevat Richtersin ja Pellegrinin (1989) toteamusta, jonka mukaan masennusjakson kokeneet äidit ovat tarkkoja huomioimaan lapsen ongelmia ja esittävän opettajan kanssa yhteneviä ongelma-arviointeja. Siten voidaan olettaa, että masentuneen äidin taipumus suurennella lapsen häiriökäyttäytymistä vähenee, kun hän toipuu sairaudestaan (Beck ym., 1979; Fergusson ym., 1993; Johnston, 1993; Renouf & Kovacs, 1994).

Sisäänpäin kääntyneiden käyttäytymishäiriöiden osalta opettaja-arvioinnista erosivat ainoastaan ei-masentuneiden äitien antamat arvioinnit. Vanhemmat arvioivat lapset keskimääräistä ahdistuneemmiksi, mutta samalla myös vähemmän depressiivisiksi kuin opettajat. Tällöin vanhemmat saattavat olla tarkempia havaitsemaan lapsen ahdistuneisuuden kuin opettajat. Myös muissa tutkimuksissa on esitetty havaintoja vanhempien hyvästä kyvystä huomata lapsella ilmeneviä erilaisia ahdistushäiriöitä (Faraone ym., 1995). Toisissa tutkimuksissa on samoin todettu, että vanhemmat saattavat olla opettajia herkempiä havaitsemaan lapsen ongelmia (Canino ym., 1990). Ajatus vanhempien paremmasta

arviointitarkkuudesta tuntuu kuitenkin ristiriitaiselta tai ainakin rajoittuvan ahdistuneisuuden havaitsemiseen, jos tarkastellaan depressiivisyysarviointien eroa, joka viittaa päinvastaiseen suuntaan; ei-masentuneen vanhemman taipumukseen aliarvioida lapsen kielteistä käyttäytymistä (Conrad & Hammen, 1989; Lovejoy, 1991). Koska ei-masentuneiden äitien lapsista tehtyjen arviointien pohjalta ei voitu osoittaa, että kaikki vanhemmat olisivat hyviä havaitsemaan lapsen depressiiviset oireet, saattaa esimerkiksi Faraonen ym. (1995) toteama vanhemman yleensä hyvä havaitsemistarkkuus oleellisesti riippua masentuvaisuuteen taipuvaisten äitien tekemistä arvioinneista.

Masennuksen läpikäyneet äidit olivat parempia arvioimaan lapsen depressiivisiä ominaisuuksia kuin ei-masentuneet äidit. Masennusjakson kokeneiden äitien lasten depressiivisyyttä koskevat vanhemman arvioinnit eivät eronneet opettaja-arvioinnista. Myös toveriarvioinnit olivat yhtäpitävämpiä aiemmin masentuneiden äitien arviointien kanssa, sillä vanhemman tekemä depressiivisyysarviointi korreloi toveriarvioinnin kanssa ainoastaan, jos äidillä oli ollut masennusta. Lisäksi sekä vanhemman että toverien arvioinneissa äidin masennuksen toistuminen selitti lapsen depressiivisyyden lisääntymistä. Siten lapsen depressiivisyysarviointin osalta voidaan äidin aiemman masennusjakson osoittaa liittyvän parempaan arviointitarkkuuteen.

Parempi depressiivisyyden arviointikyky voi johtua siitä, että äidillä on omakohtainen kokemus masennuksesta. Äidin masennuskokemuksen myötä lapsen arviointiin voi tulla ns. depressiivistä realismia, koska äidiltä saattaa puuttua suojaavat, hieman epärealistiset käsitykset todellisuudesta (Conrad & Hammen, 1989). Toisaalta äidin läpikäymä alakuloisuus ja surullisuus voi herkistää hänet huomaamaan myös lapsella ilmeneviä masennuksen oireita, mikä näyttääkin todennäköisemmältä selitykseltä, sillä parempi arviointitarkkuus näytti rajoittuvan vain depressiivisyyden havaitsemiseen.

Masennuksesta toivuttuaan äidit eivät välttämättä pysty havaitsemaan, miten heidän sairautensa on vaikuttanut lapsen käyttäytymiseen yleensä. Päinvastoin kuin oletettiin, ei äidin masennuksen toistuminen johtanut lapsen ongelmien liioitteluun. Saadut tulokset eivät tukeneet Fergusson ym. (1993) havaintoa, että äidin depressio korreloisi huomattavasti enemmän äidin antaman raportin kuin opettaja-arvioinnin kanssa. Aiemmin masentuneiden äitien tekemissä arvioinneissa ei tullut esiin masennuksen heijastumista siinä määrin kuin muissa arvioinneissa. Toverien ja opettajan arvioinneissa lapsen depressiivisyyden lisääntymisen ohella masennuksen toistuminen ilmeni arvioinneissa myös konstruktiivisuuden ja suosion vähenemisenä. Äidin masennuksen puhkeamisajankohta näkyi puolestaan vain opettaja -ja toveriarviointien vaihtelussa; jos äidin masennus oli alkanut ennen lapsen kouluikää lapsen arviointiin olevan ahdistunut, depressiivinen, mukautuva ja epäsuosittu toverien keskuudessa.

Äidin kokema masennus saattaa joissakin tapauksissa liittyä äidin ja isän perhettä koskevaan tyytymättömyyteen. Masennusjakson kokeneet äidit ovat keskimäärin

tyytymättömämpiä viettämään vapaa-aikaansa kotona kuin ei-masentuneet ja ovat myös tyytymättömämpiä parisuhteeseen kuin heidän puolisonsa. Lisäksi isien kohdalla äidin vaikeimman masennusjakson syvyys korreloi isän lapsisuhteeseen tyytymättömyyden kanssa. Koska vastaavanlaista tyytymättömyyttä ei todettu ei-masentuneilla äideillä eikä heidän puolisoillaan, saattaa masennuksen yhteys tyytymättömyyteen johtua masentuneille tyypillisestä; ongelmallisesta ja stressaavasta perheilmapiiristä (Esim. Canino ym., 1990; Fendrich ym., 1990).

Vanhemman tyytymättömyys perheeseen heijastui aiemmin masentuneiden äitien lapsista tehtyihin arviointeihin enemmän kuin ei-masentuneiden äitien lapsien arviointeihin. Ei-masentuneiden äitien lapsista tehdyt arvioinnit eivät korreloineet huomattavissa määrin vanhemman tyytymättömyyden kanssa, mikä vastaa Johnstonin ja Pelhamin (1990) saamaa tulosta vanhemman tyytymättömyyden ja sekä vanhemman että opettajan arvioinnin korreloimattomuudesta. Sen sijaan masennusjakson kokeneiden äitien lapsia koskevissa arvioinneissa vanhemman tyytymättömyys tuli esiin kaikkien arvioitsijoiden tekemissä arvioinneissa, joten tyytymättömyys näyttää olevan yhteydessä lapsen todelliseen käyttäytymiseen eikä ainoastaan vanhemman lapsestaan muodostamiin mielikuviin. Siten masentuneiden perheissä vanhemman tyytymättömyyden taustalla saattaa olla epäsopuisa koti-ilmapiiri, jonka on todettu johtavan lapsen sopeutumisongelmiin ja käyttäytymishäiriöihin (Carter ym., 1994; Jaycox & Repetti, 1993).

Lapsesta tehty arviointi saattaa vääristyä, jos masennusjakson kokeneella äidillä tai lapsen isällä korostuvat tietyt perheeseen kohdistetut tyytymättömyyden tunteet. Äidin kotona viettämään vapaa-aikaan, puolisosuhteeseen ja perhe-elämään kohdistama tyytymättömyys korreloi positiivisesti lapsen aggressiivisuutta koskevan vanhemman arvioinnin kanssa. Sitävastoin opettaja-arvioinnin suhteen ei ilmennyt korrelaatioita lainkaan ja toveriarvioinnissa vastaavat korrelaatiot olivat negatiivisia. Siten aikaisempien tutkimusten pohjalta tehty oletus, että vanhemman tyytymättömyys aiheuttaisi vanhemman arvioinnin kielteistymistä (Fine ym., 1994; Golberger, 1990), sai vahvaa tukea ainoastaan lapsen aggressiivisuusarviointien osalta. Toisaalta tulos näytti olevan ristiriidassa Johnstonin (1993) toteamuksen suhteen, jonka mukaan vanhemman lasta koskevien käsitysten ja vanhemman tyytyväisyyden välillä ei ole keskinäistä riippuvuutta. Voi olla, että Johnston ei voinut havaita tyytymättömyyden heijastumista arviointeihin, koska hän ei tarkastellut erikseen masentuneiden ja ei-masentuneiden vanhempien lapsista tehtyjä arviointeja. Perheeseen tyytymättömyys saattaa juuri masentuneiden äitien kohdalla myötävaikuttaa lapsen käyttäytymisen kielteisempien tulkintojen syntymiseen, sillä elämään liittyvän stressinkin on todettu erityisesti masentuneilla äideillä johtavan lapsen ongelmaisuuksien korostamiseen (Krech & Johnston, 1992).

Tutkittaessa vanhemman perheeseen tyytymättömyyden peilautumista arviointiin yleensä, eivät arviointia vääristävät tyytymättömyyden tunteet kuitenkaan hallinneet vanhemman

arviointia. Vanhemman arviointeja selitti osaksi samat tyytymättömyyden tunteet kuin opettaja- ja toveriarviointeja eikä vanhemman tyytymättömyyden ja arvioinnin suhteet enää eronneet saman arvioinnin osalta sekä opettajan että toverien arvioinneista.

Sen sijaan vanhemman tyytymättömyyden ja masentuneen äidin lapsella ilmenevän aggressiivisuuden kohdalla aikuisten ja lasten mielipiteet erosivat toisistaan. Kun sekä vanhemman että opettajan arvioinneissa äidin lapsisuhteeseen tyytymättömyys selitti aggressiivisuuden voimistumista, niin toveriarvioinnissa äidin perhe-elämään tyytymättömyys selitti aggressiivisuuden vähenemistä. Tämä ero aikuisten ja lasten välillä saattaa johtua siitä, että aggressiivisuus on jälkimmäisten mielestä hyväksytympää. Toverien arvioinneissa lapsen aggressiivisuus korreloi positiivisesti suosion kanssa, kun taas opettajan ja vanhemman arvioinneissa vastaava korrelaatio oli negatiivinen. Toisaalta voi olla kyse siitä, että tyytymättömien lapset suuntaavat aggressionsa aikuisiin ihmisiin. Tätä oletusta tukee Schacharin ja Wachsmuthin (1990) saama tulos, jonka mukaan oppositionalisesta käyttäytymishäiriöstä kärsivien lasten (lapsi on tottelematon, negatiivinen ja provokatiivinen auktoriteetti asemassa olevia aikuisia kohtaan, mutta ei kohdistaa vihaansa ikätovereihinsa) vanhemmat ovat tyytymättömämpiä puolisosuhteeseen ja kotona on enemmän vanhempien välisiä riitoja kuin niissä perheissä, joissa elävien lasten käyttäytymiselle on ominaista rikkoa toisten perusoikeuksia ja sosiaalisia normeja myös omien ikätovereidensä parissa.

Lapsen sukupuoli vaikutti erityisesti ei-masentuneiden äitien lapsia koskeviin arviointeihin, koska perheeseen tyytymättömyyden heijastuminen oli niin vähäistä. Aiemmin masentuneiden äitien lapsista tehdyissä vanhemman arvioinneissa ei sukupuolen vaikutusta näkynyt laisinkaan, mutta opettajien ja toverien arvioinneissa sukupuoli selitti sekä aiemmin masentuneiden että ei-masentuneiden äitien lasten arviointien vaihtelua. Muissa tutkimuksissa saatujen tulosten mukaisesti poikien arvioitiin olevan tyttöjä aggressiivisempia, hyperaktiivisempia, impulsiivisempia ja tarkkaamattomampia (Keenan & Shaw, 1994; Lyons-Ruth, 1992; Radke-Yarrow ym., 1993; Tarullo ym., 1995; Zahn-Waxler ym., 1991). Sekä aiemmin masentuneiden että ei-masentuneiden äitien lapsista tytöt miellettiin poikia konstruktivisemmiksi, mikä vastasi ainakin masentuneiden lapsista saatuja tuloksia (Kershner & Cohen, 1992; Radke-Yarrow ym., 1994). Lisäksi ei-masentuneiden tyttölapset arvioitiin vanhemman arvioinneissa poikia suositummiksi.

Arviointien tarkkuus vaihteli eri arvioitsijoiden välillä. Aiemmista tutkimuksista poiketen (Caninon ym., 1990; Miller & Davis, 1992) toverien tekemät arvoinnit näyttivät aiemmin masentuneiden äitien lapsista tehtyjen arviointien kohdalla olevan kaikista tarkimpia, sillä niissä ilmeni sekä vanhemman tyytymättömyyden että äidin masennuksen vaikutukset. Toveriarvoinnit eivät myöskään nojanneet yhtä paljon sukupuoleen liittyviin stereotyyppioihin kuin opettajan arvoinnit. Toisaalta opettajat olivat taas vanhempia parempia arvioitsijoita, sillä heidän arvioinneissa tuli selkeämmin esiin vanhemman tyytymättömyys ja äidin masennus kuin vanhemman tekemissä arvioinneissa. Siten vanhemmat, joista äidillä oli ollut

masennusta, eivät näyttäneet täysin huomaavan sitä, millainen vaikutus vanhemman tyytymättömyydellä ja äidin masennuksella on ollut lapsen hyvinvointiin. Ei-masentuneiden äitien lapsia koskevien arviointien havaintotarkkuutta koskevat erot olivat toisen suuntaisia. Tällöin vanhemman tyytymättömyys tuli eniten esiin vanhempien arvioinneissa, kun taas opettajan arvioinnit selittyivät hyvin suurelta osin pelkän sukupuolen perusteella ja toveriarvioinneistakin selittyi tyytymättömyydellä vain vähäinen osa. Toisaalta on huomioitava, että perheeseen tyytymättömyyden vaikutus oli ylipäätään vähäistä ei-masentuneiden äitien lapsista tehtyihin arviointeihin, joten niiden perusteella ei ole välttämättä mielekäästä päätellä arvioitsijoiden tarkkuutta.

Tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää masentuneiden äitien vähäistä lukumäärää, jonka vuoksi äitien yksin tekemät ja vanhempien yhdessä tekemät arvioinnit jouduttiin yhdistämään. Isien osallistuminen lapsen arvioimiseen on saattanut heikentää äidin masennuksen vaikutusta lapsen arviointiin. Saattaa olla, että yhdessä arvioinneiden vanhempien keskinäinen suhde on parempi kuin yksin arvioinneiden puolisosuhde, mikä on voinut oleellisesti vaikuttaa arvioinneista tehtyihin yleistyksiin, sillä hyvän suhteen on todettu vaikuttavan myönteisesti myös masentuneiden äitien lapsia koskeviin vanhemman arviointeihin (Fine ym., 1994). Lisäksi myös isän käsitykset sinänsä ovat voineet vaikuttaa arviointiin. Toisaalta voidaan kuitenkin olettaa, että äidit ja isät ovat olleet riittävän yksimielisiä lapsen arvioinnissa, koska oli kyse masennuksesta toipuneista äideistä. Aiemmissa tutkimuksissa äitien ja isien lapsen arvioinnit ovat korreloineet merkitsevästi, jos äidillä on ollut lievä masennus tai äidin masennus ei ole ollut akuuttina arviointihetkellä (Johnston, 1993; Whiffen, 1990).

Yhteenvedona saaduista tuloksista voidaan todeta, että masennuksesta toipunut äiti ei tulkitse lapsen käyttäytymistä kielteisemmin kuin muut arvioitsijat. Vaikka perheeseen tyytymättömyys heijastuukin lapsen käyttäytymisen arviointiin, ei se yleensä johda arvioinnin vääristymiseen. Masennuksen mentyä ohitse äidit alkavat luultavasti terveiden vanhempien tavoin uskoa lapsensa käyttäytyvän todellista positiivisemmalla tavalla. Lukuunottamatta masennuksen kokeneiden hyvää kykyä arvioida lapsen depressiivisyyttä, he eivät välttämättä huomaa, millaisia jälkiä heidän sairautensa on saattanut jättää lapsen muihin käyttäytymisominaisuuksiin.

LÄHTEET:

- American Psychiatric Association (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4. painos). Washington DC: Tekijä.
- Anderson, C. A. & Hammen, C. L. (1993). Psychosocial outcomes of children of unipolar depressed, bipolar, medically ill, and normal women: A longitudinal study. Journal of Consulting and Clinical Psychology, *61*, 448-454.
- Beck, A., T., Rush, A., J., Shaw, B., F., & Emery, G. (1979). Cognitive Therapy of Depression. New York: Guilford Press.
- Bendell, D., Field, T., Yando, R., Lang, C., Martinez, A., & Pickens, J., (1994). "Depressed" mothers' perceptions of their preschool children's vulnerability. Child Psychiatry and Human Development, *24*(3).
- Canino, G.J., Bird, H.R., Rubio-Stipec M., Bravo, M. & Alegria M. (1990). Children of parents with psychiatric disorder in the community. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry *29*, 398-406.
- Carter, A. S., Pauls, D. L., Leckman, J. F. & Cohen, D. J. (1994). A prospective longitudinal study of gille de la Tourette's syndrome. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, *33*, 377-385.
- Cummings, E. M. & Davies, P. T. (1994). Maternal depression and child development. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, *35*, 73-112.
- Conger, R. D., Patterson, G. R. & Ge, X. (1995). It takes two to replicate: A mediational model for the impact of parents' stress on adolescent adjustment. Child Development, *66*, 80-97.
- Conrad, M., & Hammen, C., (1989). Role of maternal depression in perceptions of child maladjustment. Journal of Consulting and Clinical Psychology, *57*, 663-667.
- Denham, S. A., Zahn-Waxler, C., Cummings E. M., & Iannotti, R. J. (1991). Social competence in young children's peer relations: Patterns of development and change. Child Psychiatry and Human Development, *22*, 29-44.
- Denham, S. A., Renwick-DeBardi, S., & Hewes, S. (1994). Emotional communication between mothers and preschoolers: Relations with emotional competence. Merrill-Palmer-Quarterly, *40*, 488-508.
- Dobson, K., S. (1986). The self-schemata in depression. Teoksessa L.M. Hartman & K.R. Blankstein (toim.) Perception of Self in Emotional Disorder and Psychotherapy. New York: Plenum Press.
- Downey, G., & Coyne, J. C. (1990). Children of depressed parents: An integrative review. Psychological Bulletin, *108*, 50-76.

- Dumas, J. E. & Serketich, W. J. (1994). Maternal depressive symptomatology and child maladjustment: A comparison of three process models. Behavior Therapy, 25, 161-181.
- Faraone, S. V., Biederman, J. & Milberger, S. (1995). How reliable are maternal reports of their children's psychopathology? One-year recall of psychiatric diagnoses of ADHD children. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 34, 1001-1008.
- Fendrich M., Warner V. & Weissman M.M. (1990). Family risk factors and psychopathology in offspring. Developmental Psychology, 26, 40-50.
- Fergusson, D. M., Lynskey, M. T. & Horwood, L. J. (1993). The effect of maternal depression on maternal ratings of child behavior. Journal of Abnormal Child Psychology, 21, 245-269.
- Fine, M., A., Voydanoff, P., & Donnelly, B., W., (1994). Parental perceptions of child well-being: Relations to family structure, parental depression, and marital satisfaction. Journal of Applied Developmental Psychology, 15(2).
- Garber, J., Zeman, J. & Walker, L.S. (1990). Recurrent abdominal pain in children: Psychiatric diagnoses and parental psychopathology. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 29, 648-656.
- Ge, X., Conger, R. D., Lorenz F. O. & Simons, R. L. (1994). Parents' stressful life events and adolescent depressed mood. Journal of Health and Social Behavior, 35, 28-44.
- Gelfand, D. M. & Teti, D. M. (1990). The effects of maternal depression on children. Clinical Psychology Review, 10, 329-353.
- Geller, J., & Johnson, C., (1995). Depressed mood and child conduct problems: Relationships to mothers' attributions for their own and their children's experiences. Child and Family Behavior Therapy, 17(2).
- Golberg, W., A., (1990). Marital quality, parental personality, and spousal agreement about perceptions and expectations for children. Merrill-Palmer Quarterly, 36(4).
- Goodman, S.H., Brogan D., Lynch M.E. & Fielding B. (1993). Social and Emotional competence in children of depressed mothers. Child Development, 64, 516-531.
- Goodyer, I.M., Cooper, P.J., Vize, C.M. & Ashby L. (1993). Depression in 11-16-year-old girls: The role of past parental psychopathology and exposure to recent life events. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 34, 1103-1115.
- Hamilton, E.B., Jones M. & Hammen C. (1993). Maternal interactionstyle in affective disordered, physically ill, and normal women. Family Process, 32, 329-340.
- Hammen, C., Burge, D. & Stansbury, K. (1990). Relationship of mother and child variables to child outcomes in a high-risk sample: A causal modeling analysis. Developmental Psychology, 26, 24-30.

- Hay, D. (1994). Prosocial development. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 35, 29-71.
- Johnston, C. (1993) Depressive symptoms and perceptions of child behavior problems. Journal of Social and Clinical Psychology, 12, 164-181.
- Johnston, C. & Pelham, Jr., W.E. (1990). Maternal characteristics, ratings of child behavior, and mother-child interactions in families of children with externalizing disorders. Journal of Abnormal Child Psychology, 18, 407-417.
- Keenan, K. & Shaw, D. S. (1994). The development of aggression in toddlers: A study of low-income families. Journal of Abnormal Child Psychology, 22, 53-77.
- Kershner, J. G., & Cohen, N. J. (1992). Maternal depressive symptoms and child functioning. Journal of Applied Developmental Psychology, 13, 51-63.
- Kochanska, G. & Kuczynski, L. (1991). Maternal autonomy granting: Predictors of normal and depressed mothers' compliance and noncompliance with requests of five-year-olds. Child Development, 62, 1449-1459.
- Krech, K., H., & Johnston, C., (1992). The relationship of depressed mood and life stress to maternal perceptions of child behavior. Journal of Clinical Child Psychology, 21(2).
- Kuczynski, L. & Kochanska, G. (1990). Development of children's noncompliance strategies from toddlerhood to age of 5. Developmental Psychology, 26, 398-408.
- Laster, L. J., Janca, I. G., & Bucholz, K. K. (1993). Semi-Structured Assessment for the Genetics of Alcoholism. General Specifications.
- Laucht, M., Esser, G. & Schmidt, M.H. (1994). Parental mental disorder and early child development. European Child and Adolescent Psychiatry, 3, 125-137.
- Leadbeater, B. J., Bishop, S. J. & Raver, C. C. (1996). Quality of mother-toddler interactions, maternal depressive symptoms, and behavior problems in preschoolers of adolescent mothers. Developmental Psychology, 32, 280-288.
- Loeber, R., Green S. M., Lahey, B. B. & Stouthamer-Loeber, M. (1989). Optimal informants on childhood disruptive behaviors. Development and Psychopathology, 1, 317-337.
- Lovejoy, M. C. (1991). Maternal depression: Effects on social cognition and behavior in parent-child interactions. Journal of Abnormal Child Psychology, 19, 693-706.
- Lyons-Ruth, K. (1992). Maternal depressive symptoms, disorganized infant-mother attachment relationships and hostile-aggressive behavior in the preschool classroom: A prospective longitudinal view from infancy to age five. Developmental perspectives on depression (pp. 131-171), D. Cicchetti and S. L. Toth (eds.). Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Mednick, B., R., Hocesvar, D., Schulsinger, C., & Baker, R., L., (1996). Personality and demographic characteristics of mothers and their ratings of their 3- to 10-year-old children's temperament. Merrill-Palmer Quarterly, 42(3).

- Miller, N. B., Cowan, P. A., Cowan, C. P., Hetherington, E. M. & Clingempeel, W. G. (1993). Externalizing in preschoolers and early adolescents: A cross-study replication of family model. Developmental Psychology, *29*, 3-18.
- Nolen-Hoeksema, S., Girgus, J.S., & Seligman, M.E.P. (1992). Predictors and consequences of childhood depressive symptoms: A 5-year longitudinal study. Journal of Abnormal Psychology, *101*, 405-422.
- Nolen-Hoeksema, S., Wolfson, A., Mumme, D. & Guskin, K. (1995). Helplessness in children of depressed and nondepressed mothers. Developmental Psychology, *31*, 377-387.
- Nguyen, N., Whittlesey, S., Scimeca, K., Digiacomio, D., Bui, B., Parsons, O., Scarborough, A. & Paddock, D. (1994). Parent-child agreement in prepubertal depression: Findings with a modified assessment method. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, *33*, 1275-1283.
- O'Brien, R., W., & Iannotti, R., J., (1994). How maternal characteristics influence differences between mothers' and teachers' ratings of type A behavior in black preschool children. Behavioral Medicine, *19*(4).
- Pitkänen, L. (1969). A descriptive model of aggression and nonaggression with application to children's behaviour. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. No.19.
- Pulkkinen, L., Lätti, E., Järventausta, H., Kukkonen, P., & Rose, R. (1996). Peer nomination inventory as a measure of children's social behavior. Submitted to The Journal of Abnormal Child Psychology.
- Racusin, R. J., Copans, S. A., & Mills, P. (1994). Characteristics of families of children who refuse post-divorce visits. Journal of Clinical Psychology, *50*, 792-802.
- Radke-Yarrow, M., Nottelmann, E., Martinez, P., Fox M. B. & Belmont, B. (1993). Young children of affectively ill parents: A longitudinal study of psychosocial development. In M. E. Hertzog & E.A Farber (Eds.), Annual progress in child psychiatry and child development. New York: Brunner/Mazel publisher.
- Radge Yarrow, M., Zahn-Waxler, C., Richardson, D. T., Susman, A. & Martinez, P. (1994). Caring Behavior in children of clinically depressed and well mothers. Child Development, *65*, 1405-1414.
- Renouf, A. G. & Kovacs, M. (1994). Concordance between mothers' reports and children's self-reports of depressive symptoms: A longitudinal study. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, *33*, 208-216.
- Richters, J. E. (1992). Depressed mothers as informants about their children: A critical review of the evidence for distortion. Psychological Bulletin, *112*, 485-499.
- Roberts, W. & Strayer, J. (1996). Empathy, Emotional Expressiveness, and prosocial behavior. Child Development, *67*, 449-470.

- Robins, L. N., Helzer, J. E., Croughan, J. & Ratcliff, K. S. (1981). National Institute of Mental Health Diagnostic Interview Schedule: its history, characteristics, and validity. Archives of General Psychiatry, *38*, 381-389.
- Rutter, M., & Quinton, D. (1984). Parental psychiatric disorder: effects on children. Psychological Medicine, *14*, 853-880.
- Schachar, R., & Wachsuth, R. (1990). Oppositional disorder in children: A validation study comparing conduct disorder, oppositional disorder and normal control children. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, *31*, 1089-1102.
- Seligman, M. E. P., Abramson, L. Y., Semmel, A., & von Baeyer, C. (1979). Depressive attributional style. Journal of Abnormal Psychology, *88*, 242-247
- Tarullo, L.B., DeMulder, E.K., Ronsaville, D.S., Brown, E. & Radke-Yarrow, M. (1995). Maternal depression and maternal treatment of siblings as predictors of child psychopathology. Developmental Psychology, *31*, 395-405.
- Vartiovaara, A., Mäkelä, S. & Pykäläinen R. (1990). Effects of parental schizophrenia on children's mental health. Psychiatria Fennica, *21*, 87-103.
- Weissman, M., Wickramaratne, P., Warner, U., John, K., Prusoff, B. A., Merikangas, K. R. & Gammon, D. (1987). Assessing psychiatric disorders in children: Discrepancies between mothers' and children's reports. Archives of General Psychiatry, *44*, 747-753.
- Werner E. E. & Smith R. S. (1992). Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Whiffen V. E. & Gotlib I. H. (1989). Infants of postpartum depressed mothers: Temperament and cognitive status. Journal of Abnormal Psychology, *98*, 274-279.
- Whiffen, V., E., (1990). Maternal depressed mood and perceptions of child temperament. Journal of Genetic Psychology, *151*(3).
- Zahn-Waxler, C., Cole, P. & Barrett, K. (1991). Guilt and empathy: Sex differences and implications for the development of depression. In J. Garber & K. Dodge (Eds), The development of emotion regulation and dysregulation, Cambridge: Cambridge University Press.

LIITE 1 (1).

Masennuksen puhkemisajankohta:

1. Minkä ikäisenä sinulla ensimmäisen/viimeisen kerran esiintyi vähintään viikon pituinen masennuskausi?
2. Esiintyikö tämä jakso lapsen syntymän aikoihin?
  - A. Synnytyksen päivämäärä ____.
3. Muistele kaikkein vaikeinta ajanjaksoa, jolloin olit masentunut, haluton tai et voinut nauttia juuri mistään. Milloin se alkoi?
  - A. Olit tuolloin siis ____ vuoden ikäinen?
  - B. Kuinka kauan jakso kesti?
  - C. Olitko silloin masentunut, surullinen tai alakuloinen lähes päivittäin?
  - D. Tuntuiko silloin lähes päivittäin, että juuri mikään ei kiinnosta eikä tuota mielihyvää?

Masennuksen syvyyden mittaamiseen DSM-IV:n pohjalta laaditut kymmenen oireasteikkaa:

Depressiivinen mieliala

1. Onko sinulla koskaan ollut vähintään viikon pituista jaksoa, jolloin sinua lähes päivittäin vaivasi masentuneisuus, surullisuus, alakuloisuus tai ärtyisyys melkein koko päivän ajan?

Mielenkiinnon puuttuminen

1. Onko sinulla koskaan ollut vähintään viikon pituista jaksoa, jolloin et ollut kiinnostunut tai nauttinut juuri mistään, edes niistä asioista joita yleensä teet mielelläsi?
2. Olitko huomattavasti aikaisempaa välinpitämättömämpi tai sinun oli vaikea nauttia mieluisista asioista kuten esim. sukupuolielämästä?

Ruokahalun muuttuminen

1.
  - A. Muuttuiko ruokahalusi?
  - B. Lihoitko tai laihtuitko ilman yrittämistä?
  - C. Paljonko painoit ennen (lihomista/ laihtumista)?
  - D. Paljonko painoit (lihomisen/ laihtumisen) jälkeen?
  - E. Minkä ajan kuluessa (lihoit/ laihtuit) tämän verran?

Nukkumisvaikeudet

1. Oliko sinulla tavallista enemmän univaikeuksia?
  - A. Oliko sinulla nukahtamisvaikeuksia?
  - B. Kestikö unen tulo tuolloin vähintään tunnin?
  - C. Heräilitkö yöllä saamatta enää unta?
  - D. Heräsitkö liian aikaisin aamulla?
  - E. Heräsitkö väh. tunnin tavallista varhemmin?
  - F. Nukuitko paljon enemmän kuin tavallisesti?

LIITE 1 (2).

Psykomotoriset muutokset

1. Olitko niin levoton tai rauhaton, että sen seurauksena liikehdit paljon enemmän kuin yleensä, niin että muut saattoivat huomata sen?
2. Liikuitko tai puhuitko niin hitaasti, että muut saattoivat huomata sen?

Vähentynyt energisyys

1. Olitko voimattomampi tai väsyneempi kuin yleensä?

Arvottomuuden/syällisyyden tunne

1. Tunsitko kohtuutonta syyllisyyttä tai koitko olevasi huono ihminen?
2. Tunsitko olevasi epäonnistunut tai arvoton?

Ajattelukyvyn heikkeneminen

1. Oliko sinun tavallista vaikeampi ajatella, keskittyä tai tehdä päätöksiä?

Toimintakyvyn häiriintyminen

1. Häiriintyikö toimintakykysi tässä (työ, koti, koulu tai jokin muu) tehtävässä?
  - A. Tapahtuiko jotakin heikentyneen toimintakykysi seurauksena?
  - B. Huomasiko joku sen? (Olisiko joku saattanut huomata jos olisi ollut paikalla?)
  - C. Olitko täysin kykenemätön toimimaan tässä tehtävässä vähintään 2 päivän ajan?
  - D. Häiriintyikö toimintasi millään muulla elämänalueella?
2. Haitko tuolloin apua lääkäriltä tai muulta ammatti-ihmiseltä?
3. Määrättiinkö sinulle tuolloin reseptillä lääkettä masennukseen?
4. Saitko tuolloin sähköhoitoa?
5. Olitko tuolloin masennuksen vuoksi sairaalahoidossa?
  - A. Kuinka kauan?
- 6.A. Sanoit olleesi (masentunut/kykenemätön nauttimaan juuri mistään) lähes päivittäin ja että sinulla oli erilaisia oireita. Kuinka pitkään sinulla oli vähintään 4 näistä ongelmista lähes päivittäin sinä aikana, kun olit (masentunut/et nauttinut mistään)?
  - B. Sanoit, että sinulla oli seuraavia ongelmia___. Oliko sinulla tuolloin vähintään 4 näistä ongelmista lähes päivittäin?
  - C. Kuinka kauan sitä kesti?
  - D. Olitko näiden___ viikon aikana myös masentunut tai haluton tekemään juuri mitään lähes päivittäin?

Kuoleman ajattelu

1. Ajattelitko usein kuolemaa tai itsemurhaa tai toivoitko olevasi kuollut?
  - A. Yrititkö vahingoittaa itseäsi?

LIITE 1 (3).

Masennusjaksojen toistuminen:

1. Onko sinulla ollut ainakin yksi muu jakso, joilloin olit masentunut vähintään viikon (jota ei edeltänyt sairaus, lääkkeiden tai päihdeaineiden käyttö, tai läheisen ihmisen menettäminen)?
  - A. Milloin tämä kausi oli?
  - B. Esiintyikö sinulla tuon masennuskauden aikana myös:
    1. Ruokahalun tai painon muutoksia
    2. Mitä tahansa univaikeuksia
    3. (Motorisen) aktiviteetin lisääntymistä tai vähenemistä
    4. Väsymystä tai energian puutetta
    5. Kiinnostuksen puutetta mieluisia asioita kohtaan
    6. Itsetunnon heikkenemistä tai syyllisyydentunteita
    7. Keskittymisvaikeuksia
    8. Kuoleman tai itsemurha-ajatuksia
  - C. Kuinka pitkään sinulla oli vähintään 4 näistä ongelmista lähes päivittäin sinä aikana, kun olit masentunut?
  - D. Hoiditko työhön, koulunkäyntiin tai kotitöihin liittyvät velvollisuutesi eri tavalla kuin ennen?
  - E. Haitko apua tai saitko hoitoa (esim. lääkitys) tai olitko sairaalahoidossa tänä aikana?
  - F. Montako tällaista vähintään viikon pituista masennuskautta sinulla on ollut?

Ajankohtaisuus:

1. Oletko ollut masentunut tai haluton tai et ole voinut nauttia juuri mistään vähintään viikon ajan viimeeksi kuluneen 30 päivän aikana?
  - A. Kuinka kauan sinusta on tuntunut siltä?
  - B. Oletko ollut masentunut, surullinen tai alakuloinen lähes päivittäin?
  - C. Onko sinusta tuntunut lähes päivittäin siltä, että juuri mikään ei kiinnosta eikä tuota mielihyvää?
2. Minkä ikäisenä sinulla ensimmäisen/viimeisen kerran esiintyi vähintään viikon pituinen masennuskausi?

LIITE 2 (1). Muuttujat, joista vanhempien, opettajan ja toverien arviointien asteikot koostuvat

Aggressiivisuus

1. Sulkee toisia ryhmän ulkopuolelle esim, sanomalla: "Ei olla tuon kanssa".
2. Kiusaa toisia tai käy kiinni ilman mitään syytä.
3. Levittää toisten kertomia henkilökohtaisia asioita muille.
4. Voi suutuessaan toiselle esim. lyödä, tönä, potkia tai heittää häntä jollakin.
5. Kiusaa pienempiä ja heikompia oppilaita.
6. Haukkuu toista, kun on suuttunut hänelle.

Ahdistuneisuus

7. Pahoittaa helposti mielensä, jos toiset ovat hänelle ilkeitä.
8. Arastelee toisia oppilaita.
9. Pelkää tai jännittää uusia asioita ja tilanteita.
10. On usein huolestunut.

Depressio

11. On surullinen ja masentunut.
12. On yksinäinen, ei ole kavereita.

Hyperaktiivisuus

13. On levoton, eikä jaksakaan istua paikoillaan.
14. On aina äänessä.

Impulsiivisuus

15. Toimii ennenkuin ajattelee.
16. Ei jaksakaan odottaa vuoroaan.

Prososiaalisuus

17. On ystävällinen toisille.
18. Yrittää toimia järkevästi hankalissakin tilanteissa.
19. Selvittää asiat keskustelemalla.
20. Pitää pienempien ja heikempien puolta.
21. On oppilas, johon kaikki voivat luottaa.
22. On toisten seurassa välitunnilla ja koulun jälkeen.
23. Auttaa toisia, kun nämä tarvitsevat apua.
24. On rauhallinen ja kärsivällinen.
25. Vetäytyy pois hankalista tilanteista puuhaamaan jotain muuta.
26. Ei riitele toisten kanssa.

LIITE 2 (2).

Suosio

27. On hyvä johtaja ja sopii esim. luokkaretken johtajaksi. (Opettaja -ja toveriarvioinnissa)
Kun Teillä on vieraana joukko lapsia, lapsenne olisi hyvä johtamaan yhteisleikkiä. (Vanhempien arvioinnissa)
28. On suosittu luokkatovereiden keskuudessa.
Vain toveriarvioinnissa:
29. Ketkä kaksi luokkatoveriasi kuuluvat parhainpiin ystäviisi?
30. Ketkä kutsuisit syntymäpäivillesi?

Tarkkaamattomuus

31. Ei jaksa keskittyä mihinkään.
32. Ei kuuntele annettuja ohjeita.

